

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio CLXXI. De speciebus modestię. Et primo de humilitate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

tionem 143. de paribus temperantia, ubi videre poteris. Adverte secundo, qd in responsione ad secundum auctor vult, quod partes modestie non oportet, qd distinguantur penes diversitatem materie in hoc, quod sic ut est circa passionem, no sit circa operationem, & e contra: sicut distinguuntur iustitia & temperantia per hoc, quod illa est circa operationes, ista circa passiones: quoniam ita, unam & eandem speciem modestia esse & circa passiones, & circa operationes: quia in operationibus & passionibus, in quibus non est aliqua excellens difficultas ex parte materie, sed solum ex parte moderationis, non ponitur virtus nisi una. Et ut hæc intelligas, inspicere ad opposita. ver. g. Cui quis ex ira percussit hominem, est ibi passio iræ: est & actio percussiois iniuria. Et ex parte utriusque materie est propria excellens difficultas: quoniam ira hæc suam resistentiam ad rationem, & operatio ad proximum habet propriam difficultatem, ut recta sit. Et proprie rea oportet ibi aliam esse virtutem circa moderationem iræ, & aliam circa moderationem operationis secundum se. Et duo vitia incurruntur in percussione humilmodi, scilicet iracundia, & iniustitia. Vbi autem passio & operatio ex propriis non habent excellentes suas difficultates, v.g. exteriores motus corporis, & interiores quidam affectus, qui sunt exteriorum motuum rationes, ex hoc solo difficultatem notabilem habent, quod moderamine egent: & ideo unica pars modestie sufficit ad utrumque, nec oportet unam modestie partem ponere ad moderandum tales effectus, & alteram ad moderandum exteriora opera. Ex duobus ergo capitibus modestia ad tam diversas se extendit materias, ut in hac responsione exprimitur. Primo ex hoc, quod sub ea diversa conti-

solū circa exteriores actiones: interiores enim motus passionum alijs noti esse non possunt: sed Apostolus ad Philip. 4. mandat, ut modestia nostra nota sit omnibus hominibus, ergo modestia est solum circa exteriores actiones.

¶ 2. Præter. Virtutes, quæ sunt circa passiones, distinguuntur à virtute iustitiæ, quæ est circa operationes: sed modestia videtur esse una virtus, si ergo est circa operationes exteriores, non erit circa aliquas interiores passiones.

¶ 3. Præter. Nulla virtus una & eadem est circa ea, quæ pertinent ad appetitum, quod est propriū virtutū moralium, & circa ea, quæ pertinent ad cognitionem, quæ est propriū virtutū intellectualium, neque etiā circa ea, quæ pertinent ad irascibilem & concupiscibilem. si ergo modestia est una virtus, non potest esse circa omnia prædicta.

SED CONTRA. In omnibus prædictis oportet observare modum, a quo modestia dicitur. ergo circa omnia prædicta est modestia.

RESPON. Dicendum, quod sicut dictū est, * modestia differt à temperantia in hoc, quod temperantia est moderatio eorum, quæ difficillimum est refranare: modestia autem est moderatio eorum, quæ in hoc mediocriter se habent. Diversimodè autem aliqui de modestia vñ esse locuti. Vbi quique, n. consideraverunt aliquam specialem rationem boni, vel difficultatis in moderando, illud subtraxerunt modestiæ, relinquentes modestiam circa minima. Manifestum est autem omnibus, quod refractio delectationū tactus specialem quandam difficultatem habet: unde omnes temperantiam à modestia distinxerunt. Et pro hoc Tullius * consideravit quoddam speciale bonū esse in moderatione peccatorum: & iudeo etiam clementiam subtraxit modestiæ, ponens modestiam circa omnia, quæ relinquuntur moderanda, quæ quidem vñ esse quatuor, quorum unum est motus animi ad aliquam excellentiam, quam moderatur humilitas: secundum autem, desiderium eorum, quæ pertinent ad cognitionem, & in hoc moderatur studiositas, quæ opponitur curiositati: tertium autem, quod pertinet ad corporales motus & actiones, ut scilicet deceter & honeste fiant tam in his quæ serio-

quàm in his quæ ludo aguntur: quartū autem est, quod pertinet ad exteriorum apparatus, puta, in vestibus, & in alijs humilmodi. Sed circa quedam eorum alij posuerunt quasdam virtutes, sicut de modestia, simplicitatem, humilitatem, iusmodi, de quibus supra & dictum est. autem circa delectationem ludicram, quæ omnia continentur in eundem quod a Tullio accipitur. modestia se habet non solum circa omnes, sed etiam circa interiores.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quod modestia prout est virtus, continet etiam interiorum moderationem, test per quedam exteriora signa.

AD SECUNDUM dicendum, quod continentur diversæ virtutes, quæ continentur in eadem materia, quæ ea, quæ requirunt diversitas virtutum, est tanta diversitas inter partes modestie, quanta est iustitiæ, quæ est contra ad temperantiam, quæ est contra ad cognitionem, & passionibus, in quibus excellens difficultas ex parte materię, secundum rationem moderationis, continetur etiam responsio ad tertium.

H QVAESTIO CLXI.
De speciebus modestiæ, in sex articulos divisa.

DOSTEA considerandum est de speciebus modestiæ. Et primo, de humilitate & superbia, quæ ei opponitur. Secundo, de studiositate & curiositate sibi opposita. Tertio, de modestiâ, secundum quod est in verbis, vel in factis. Quarto, de modestiâ, secundum quod est circa exteriorum cultum.

CIRCA humilitatem quatuor sunt sexa.

¶ Primo, Vtrum humilitas sit virtus.

¶ Secundo, Vtrum consistat in appetitu, vel in iudicio rationis.

¶ Tertio, Vtrum aliquis per humilitatem se debeat omnibus subijcere.

¶ Quarto, Vtrum sit pars modestiæ, vel temperantiæ.

¶ Quinto, De comparatione eius ad alias virtutes.

¶ Sexto, De gradibus humilitatis.

ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrum humilitas sit virtus.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod humilitas non sit virtus. Virtus enim importat rationem boni: sed humi-

Art. preced.

Lib. 2. de inuentione in fol. 3. ante finem libri. D 903.

H

I

K

tionem refranantis, & sub ratione firmitatis. Per accidens autem scilicet si humilmodi passiones determinentur ad aliquam materiam: in qua ex uno & eodem more provenit ratio refranandi, & firmitatis, contingit quod passiones differentes in hoc, quod altera consistit in intentione, & altera in contractione, unam tamen in illa materia exigens virtutem, ita quod passiones, quae secundum se duas requirerent virtutes, referantur ad eandem materiam, ratione materiae, una sunt contentae virtuti. Et quoniam in proposito processus litterae est de passionibus sic secundum se differentibus, & non contractis ad materiam, unde gratia materiae unitas proveniat virtuti, quia bonum arduum non est materia exigens unitatem virtutis, quamvis tale bonum arduum, puta, honor, aut magis impius exigat unitatem virtutis: ideo optime inserit, quod circa appetitum boni ardui necessaria est duplex virtus.

Objectiones autem in oppositum loquuntur de istis passionibus contractis ad materiam exigentem unitatem virtutis: quia loquuntur de humilmodi passionibus contractis ad tale bonum, vel malum arduum, puta, ad pericula mortis, ut contingit in fortitudine: & ad magis impius ut contingit in magnificentia.

In eodem articulo primo dubium ex Martino in quaest. 1. de humilitate occurrit directe contra auctorem hic arguente, quod humilitas & magnanimitas non sic distinguuntur, quod humilitas est refranare spem, ne immoderate tendat in excellentiam magnanimitatis vero est firmare contra desperationem, & impellere animum ad magna: & intendit Martinus, quod humilitas est quaedam magnanimitas, & non est virtus disparata ab illa.

Primo, quia refranare animum nerefertur in magna, quibus quis non est dignus, est actus magnanimitatis, ut patet 4. Ethic. ergo per hunc actum non est differentia inter humilitatem, & magnanimitatem: sed convenientia in actu manifestat identitatem eorum. Secundo, quia virtus, qua fit ne immoderate feramur in arduum, est media inter pusillanimitatem, & cainonem: ergo est magnanimitas. Tertio, quia non dignificare se quibus non est dignus, est actus magnanimitatis: ergo &c. Probatur assumptum, tum quia eiusdem virtutis est dignificare se, quibus est dignus, & non dignificare se quibus non est dignus: tum quia positum casu, quod aliquis virtuose agit, & per solam magnanimitatem inquitur, an sit dignus aliquo arduo, & vere concludendum dignificat se illo: ergo non dignificare se est actus magnanimitatis. Quarto, ex oppositis: quia utrique est unum oppositum, scilicet praesumptio.

Afferit deinde multas rationes supponentes, quod humilitas consistit in contemptu exteriorum bonorum, & appetitu eorum quae sunt vere magna. Et demum quod proprius actus humilitatis est aequanimitas in prosperis, hoc est, in bonis desiderabilibus, probat dupliciter. Primo, auctoritate Tullii in 1. de offic. Secundo, quia aequanimitas est actus alicuius virtutis, & non nisi humilitatis, ergo. Maior patet, quia est actus deliberatus recte rationi consentaneus. Minor probatur inducendo per singulas virtutes alias a magnanimitate.

Ad evidentiam huius rei advertendum est, quod quia novella est ista phantasia Martini, qua humilitatem posuit magnanimitatem esse respectu exteriorum bonorum: ideo doctores, qui de humilitate scripserunt circa hanc, quae inopinata superuenit, novitatem, non solliciti de hoc directe non scripserunt. Et propterea oportet nunc ex doctrina sanctorum colligere, quid est humilitatis virtus: & confutare, ac exterminare a finibus Ecclesiae, & philosophiae moralis novitatem hanc. Et quoniam ex propria operatione, & propria materia, seu obiecto, virtus maxime cognoscitur, & discernitur ab aliis: ideo hic inchoando dicimus,

quod actus, & materia humilitatis distinguunt manifeste humilitatem a magnanimitate. Nam actus humilitatis respectu personarum, est subiecti omnibus, iuxta illud Apostoli ad Philipp. 2. In humilitate superiores sibi invicem arbitantes. Respectu vero officiorum administrationum, & bonorum, indignum & inutilem se habere, iuxta septimum gradum humilitatis a Beato Benedicto positum: neuter autem actus convenit magnanimo. Nam magnanimus quicquid est minorationis vitae, ut patet in quarto Ethic. & dignificat se multis magnis, quibus est dignus, ut patet ibidem. Materia quoque magnanimitatis in solis magnis, est in quantum circa mediocritiam ponitur alia virtus, ut patet in 5. Ethicorum. Humilitatis vero materia, omnia bona sunt, siue secundum se sint magna, siue parva: quoniam est circa eadem, & circa quae est superbia: constat autem superbiam esse etiam in excellentia minimorum, ut patet in mechanicis, & mediocribus officiis, in quibus pessima superbia inveniuntur: sunt enim etiam coqui superbi.

Falsissimum ergo est, humilitatem esse magnanimitatem: sed quia obcurior apparet distinctio formalis refranationis quae fit ab humilitate, & refranationis quae fit a magnanimitate, & hanc distinctio est causa quaestionis, sciendum est, quod cum in rationali creatura sint quasi duae partes, scilicet id quod est Dei, & id quod est sui: & ad id quod est Dei spectet quicquid boni est, & ad id quod est nostrum, spectet quicquid mali est, iuxta illud Osee 13. Perditio tua, Israel, ex te: salus autem ex me. dupliciter potest humana cognitio, & humanus affectus perici, scilicet sumendo regulas operum suorum ex eo quod est Dei, vel sumendo regulas ex eo quod est sui. Et si quidem homo consideret domum Dei in se, & secundum illud regulat aestimationem suam, puta, quia est doctus, estimat se dignum doctoratu, & propterea desideret, & procuret ipsum, recte se habet homo secundum virtutes morales, quae ordinantur ad vitam politicam, puta, secundum magnanimitatem, magnificentiam, & reliquas virtutes, quarum regulae consentunt bonum bono, hoc est, donum quo quis est praeditus, ad bonum consequendum, vel exercendum. Si vero homo consideret se secundum id quod sui tantum est, referendo se ad Deum, & id quod Dei est, & secundum hoc regulat aestimationem, affectumque suum, puta, quia se nihil est, nisi defectus, culpa, offensaque Dei: & sic se estimat, & iudicat se omni, quod Dei est, subiecti, & similiter ad omnia quae Dei sunt, indignum ac inutilem, & affectum suum format ut subditus ad dominum, ut indignus & inutilis ad occurrentia, rectissime sic homo se habet secundum virtutem, quam dominus Iesus mundo intulit, dicens. Discite a me, quia humilis sum corde. In huiusmodi siquidem cognitione non speculative, sed practice, tamquam regula, & in huiusmodi appetitu consistit humilitas, ut clarus & latus patebit in quaestione sequentis artic. 1. & 2. unde patet quantum differat ratio spei ne immoderate feratur in magna, in quantum a magnanimitate, & in quantum ab humilitate fit. Nam licet in hoc conveniant quod utraque est secundum rationem rectam, distinguuntur tamen in hoc, quod magnanimitas tenet spem ne feratur supra condigna, & hoc quantum ad rationem ardui: & ne feratur supra possibile per proprias vires: est enim spes de arduo possibili. Humilitas vero tenet spem ne feratur in aliquid ut condignum, & ne feratur in aliquid, ut possibile per proprias vires, sed tantum per potentiam eius, quod Dei est: ita quod si unus & idem homo magnanimus, atque humilis tendat in aliquod arduum, puta, in magnum charitatis, iustitiae, aut fortitudinis actum, in quantum magnanimus commensuratio opere viribus propriis, sperabit illud perficere: & sic confidens accinget se ad opus. In quantum

quod actus, & materia humilitatis distinguunt manifeste humilitatem a magnanimitate. Nam actus humilitatis respectu personarum, est subiecti omnibus, iuxta illud Apostoli ad Philipp. 2. In humilitate superiores sibi invicem arbitantes. Respectu vero officiorum administrationum, & bonorum, indignum & inutilem se habere, iuxta septimum gradum humilitatis a Beato Benedicto positum: neuter autem actus convenit magnanimo. Nam magnanimus quicquid est minorationis vitae, ut patet in quarto Ethic. & dignificat se multis magnis, quibus est dignus, ut patet ibidem. Materia quoque magnanimitatis in solis magnis, est in quantum circa mediocritiam ponitur alia virtus, ut patet in 5. Ethicorum. Humilitatis vero materia, omnia bona sunt, siue secundum se sint magna, siue parva: quoniam est circa eadem, & circa quae est superbia: constat autem superbiam esse etiam in excellentia minimorum, ut patet in mechanicis, & mediocribus officiis, in quibus pessima superbia inveniuntur: sunt enim etiam coqui superbi.

Falsissimum ergo est, humilitatem esse magnanimitatem: sed quia obcurior apparet distinctio formalis refranationis quae fit ab humilitate, & refranationis quae fit a magnanimitate, & hanc distinctio est causa quaestionis, sciendum est, quod cum in rationali creatura sint quasi duae partes, scilicet id quod est Dei, & id quod est sui: & ad id quod est Dei spectet quicquid boni est, & ad id quod est nostrum, spectet quicquid mali est, iuxta illud Osee 13. Perditio tua, Israel, ex te: salus autem ex me. dupliciter potest humana cognitio, & humanus affectus perici, scilicet sumendo regulas operum suorum ex eo quod est Dei, vel sumendo regulas ex eo quod est sui. Et si quidem homo consideret domum Dei in se, & secundum illud regulat aestimationem suam, puta, quia est doctus, estimat se dignum doctoratu, & propterea desideret, & procuret ipsum, recte se habet homo secundum virtutes morales, quae ordinantur ad vitam politicam, puta, secundum magnanimitatem, magnificentiam, & reliquas virtutes, quarum regulae consentunt bonum bono, hoc est, donum quo quis est praeditus, ad bonum consequendum, vel exercendum. Si vero homo consideret se secundum id quod sui tantum est, referendo se ad Deum, & id quod Dei est, & secundum hoc regulat aestimationem, affectumque suum, puta, quia se nihil est, nisi defectus, culpa, offensaque Dei: & sic se estimat, & iudicat se omni, quod Dei est, subiecti, & similiter ad omnia quae Dei sunt, indignum ac inutilem, & affectum suum format ut subditus ad dominum, ut indignus & inutilis ad occurrentia, rectissime sic homo se habet secundum virtutem, quam dominus Iesus mundo intulit, dicens. Discite a me, quia humilis sum corde. In huiusmodi siquidem cognitione non speculative, sed practice, tamquam regula, & in huiusmodi appetitu consistit humilitas, ut clarus & latus patebit in quaestione sequentis artic. 1. & 2. unde patet quantum differat ratio spei ne immoderate feratur in magna, in quantum a magnanimitate, & in quantum ab humilitate fit. Nam licet in hoc conveniant quod utraque est secundum rationem rectam, distinguuntur tamen in hoc, quod magnanimitas tenet spem ne feratur supra condigna, & hoc quantum ad rationem ardui: & ne feratur supra possibile per proprias vires: est enim spes de arduo possibili. Humilitas vero tenet spem ne feratur in aliquid ut condignum, & ne feratur in aliquid, ut possibile per proprias vires, sed tantum per potentiam eius, quod Dei est: ita quod si unus & idem homo magnanimus, atque humilis tendat in aliquod arduum, puta, in magnum charitatis, iustitiae, aut fortitudinis actum, in quantum magnanimus commensuratio opere viribus propriis, sperabit illud perficere: & sic confidens accinget se ad opus. In quantum

quod actus, & materia humilitatis distinguunt manifeste humilitatem a magnanimitate. Nam actus humilitatis respectu personarum, est subiecti omnibus, iuxta illud Apostoli ad Philipp. 2. In humilitate superiores sibi invicem arbitantes. Respectu vero officiorum administrationum, & bonorum, indignum & inutilem se habere, iuxta septimum gradum humilitatis a Beato Benedicto positum: neuter autem actus convenit magnanimo. Nam magnanimus quicquid est minorationis vitae, ut patet in quarto Ethic. & dignificat se multis magnis, quibus est dignus, ut patet ibidem. Materia quoque magnanimitatis in solis magnis, est in quantum circa mediocritiam ponitur alia virtus, ut patet in 5. Ethicorum. Humilitatis vero materia, omnia bona sunt, siue secundum se sint magna, siue parva: quoniam est circa eadem, & circa quae est superbia: constat autem superbiam esse etiam in excellentia minimorum, ut patet in mechanicis, & mediocribus officiis, in quibus pessima superbia inveniuntur: sunt enim etiam coqui superbi.

Falsissimum ergo est, humilitatem esse magnanimitatem: sed quia obcurior apparet distinctio formalis refranationis quae fit ab humilitate, & refranationis quae fit a magnanimitate, & hanc distinctio est causa quaestionis, sciendum est, quod cum in rationali creatura sint quasi duae partes, scilicet id quod est Dei, & id quod est sui: & ad id quod est Dei spectet quicquid boni est, & ad id quod est nostrum, spectet quicquid mali est, iuxta illud Osee 13. Perditio tua, Israel, ex te: salus autem ex me. dupliciter potest humana cognitio, & humanus affectus perici, scilicet sumendo regulas operum suorum ex eo quod est Dei, vel sumendo regulas ex eo quod est sui. Et si quidem homo consideret domum Dei in se, & secundum illud regulat aestimationem suam, puta, quia est doctus, estimat se dignum doctoratu, & propterea desideret, & procuret ipsum, recte se habet homo secundum virtutes morales, quae ordinantur ad vitam politicam, puta, secundum magnanimitatem, magnificentiam, & reliquas virtutes, quarum regulae consentunt bonum bono, hoc est, donum quo quis est praeditus, ad bonum consequendum, vel exercendum. Si vero homo consideret se secundum id quod sui tantum est, referendo se ad Deum, & id quod Dei est, & secundum hoc regulat aestimationem, affectumque suum, puta, quia se nihil est, nisi defectus, culpa, offensaque Dei: & sic se estimat, & iudicat se omni, quod Dei est, subiecti, & similiter ad omnia quae Dei sunt, indignum ac inutilem, & affectum suum format ut subditus ad dominum, ut indignus & inutilis ad occurrentia, rectissime sic homo se habet secundum virtutem, quam dominus Iesus mundo intulit, dicens. Discite a me, quia humilis sum corde. In huiusmodi siquidem cognitione non speculative, sed practice, tamquam regula, & in huiusmodi appetitu consistit humilitas, ut clarus & latus patebit in quaestione sequentis artic. 1. & 2. unde patet quantum differat ratio spei ne immoderate feratur in magna, in quantum a magnanimitate, & in quantum ab humilitate fit. Nam licet in hoc conveniant quod utraque est secundum rationem rectam, distinguuntur tamen in hoc, quod magnanimitas tenet spem ne feratur supra condigna, & hoc quantum ad rationem ardui: & ne feratur supra possibile per proprias vires: est enim spes de arduo possibili. Humilitas vero tenet spem ne feratur in aliquid ut condignum, & ne feratur in aliquid, ut possibile per proprias vires, sed tantum per potentiam eius, quod Dei est: ita quod si unus & idem homo magnanimus, atque humilis tendat in aliquod arduum, puta, in magnum charitatis, iustitiae, aut fortitudinis actum, in quantum magnanimus commensuratio opere viribus propriis, sperabit illud perficere: & sic confidens accinget se ad opus. In quantum

Homil. 8. in Luc. a med. illius. to. 5.

1. 2. q. 23. art. 2.

1. 2. q. 60. art. 4.

quantum humilis illudmet condignum sperat ut indignus, & ut per id quod Dei est possibile. Quocirca humilitas supponit id quod magnanimitas, & medio cric est innotuit: quoniam non tendit nisi ad ea, quibus secundum Dei in ipso dona, dignus quod est, & superaddit subiectionem hanc spei, ut scilicet speret illud ut superexceles.

& per id quod Dei est acquiescibile, & conseruabile. Magnum namque frantum appetitui nostro imponitur, cum ad obiectum tenditur, ut nostram superans dignitatem, & per alienam, gratumque auxilium habendum, aut conseruandum. Unde & de sanctis angelis hac ratione canimus. Tremunt potestates. Relatio namque Dei dono, quod habent, & de cuius aeterna conseruatione sunt certi, ad id quod ex parte angelorum se tenet, pro quanto sunt ex nihilo, &c. tremor insurgere dicitur: quia ex hac parte nulla condignitas, sed possibilis defectus patet, totumque alieno, ac gratuito auxilio tribuitur. Ex hoc autem quod humilitas supponit id, quod magnanimitas est, apparet, quod sit magnanimitas. Et quia corrumpitur non solum per sua contraria sui praesuppositi, sicut vitis corrumpitur non solum per excellentiam visibilis & tenebrae, sed etiam per contraria tactus, qui praesupponitur a visu: ideo creditur, quod communice in contrariis cum magnanimitate, cum tamen secundum ueritatem habeat sua propria contraria, ut in sequen. questione patebit. Hec autem esse secundum doctrinam auctoris patet ex litera, si perspicaciter uideatur. Plures namque habes, quod humilitas praecipue importat subiectionem a hominis ad Deum: sub qua comprehenditur, quod homo id quod suum est, ei quod Dei est subiciat tam in personis, quam in quibuscumque bonis &c.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut supra dicitur in lib. etym. humilis dicitur quasi humi acclius, id est, imis inherens: quod quidem contingit dupliciter. Uno modo, ex principio extrinseco, puta, cum aliquis ab alio deicitur; & sic humilitas est poena. Alio modo, a principio intrinseco; & hoc potest fieri quod quidem bene, puta, cum aliquis considerans suum defectum tenet se in inferioribus secundum suum modum; sicut Abraham dixit ad Dominum, Genes. 18. Loquar ad dominum meum cum sim puluis, & cinis; & hoc modo humilitas ponitur uirtus. Quandoque autem potest fieri male, puta, cum homo honorem suum non intelligens, comparat se iumentis insipientibus, & similis fit illis.

¶ Ex his igitur ad obiectum respondetur. Et ad primum dicitur distinguendo, quod refranare spem ne immoderate feratur in excelsa, contingit dupliciter, scilicet ut excedentia dignitatem; & sic conceditur quod spectat ad magnanimitatem, secundario tamen: uel ut ad condigna animo secundum id quod ius, & sic spectat ad humilitatem. Et si insitet, ergo habeat intentum, quod penes hunc actum ut pote communem utriusque secundum diuersas rationes, non erat ponenda distinctio inter humilitatem, & magnanimitatem, ut in litera sic. Respondetur, quod distinctio facta in litera intelligenda est penes actus principales, quia scilicet principalis actus humilitatis est frenare spem ne immoderate feratur in excelsa: principalis autem actus magnanimitatis est frenare contra desperationem, & impellere animum, ad excelsa. Et hinc patet diuersitas earum, quia penes actus principales diuersitas uirtutum attenditur, cum quibus tamen stat, quod magnanimitas secundario actu refranet etiam spem alia tamen ratione, quare humilitas.

¶ Ad secundum dicitur per eandem distinctionem: uel aliter,

quod uirtus quae principali suo actu fructum in magna, non est magnanimitas, sed media inter humilitatem, & caritatem. Unde ratio actus huiusmodi refranet spem in acta uirtus, & est magnanimitas.

Ad II. Dicendum, quod sicut dictum est, humilitas secundum quod est uirtus, in sui ratione importat quandam laudabilem deiectionem in ima. Hoc autem quodque sit solum secundum signa exteriora secundum fictionem, unde haec est falsa humilitas, ob qua Augustinus dicit in quadam epistola, quod est magna superbia, quia scilicet uidetur tendere ad excellentiam gloriae. Quandoque autem fit secundum interiorum motum animae, & secundum hoc humilitas proprie ponitur uirtus, quia uirtus non consistit in exterioribus, sed principaliter in interiori electione mentis, ut patet per Philosophum in lib. Ethic.*

Ad III. Dicendum, quod humilitas reprimat appetitum, ne tendat in magna praeter rationem rectam. Magnanimitas autem animum ad magna impellit secundum rationem rectam: unde patet quod magnanimitas non opponitur humilitati, sed conueniunt in hoc, quod utraq; eadem rationem rectam.

Ad IIII. Dicendum, quod perfectum dicitur aliquid dupliciter. Uno modo simpliciter, in quo scilicet nullus defectus inuenitur nec secundum suam naturam, nec per respectum ad aliquid aliud: & sic solus Deus est perfectus, cui secundum naturam diuinam non comparatur humilitas, sed solum secundum naturam assumptam. Alio modo potest dici aliquid perfectum de

humilitatis actus, sed magis subiectum, ut ipsum nomen monstrat. Errore est, quod magis in magnanimitate, quae magis se extollit, ut ipsum nomen monstrat. Ad demum allata ad probationem, quod prius humilitatis actus, dicitur quod humilitas de magnanimitate loquitur, quod de humilitate quam theologus tractat, huius seculi nouit, & si procul edoceret, illius mandantes. Ad secundam probationem, quod prosperus fit actus delibere, &c. Nomen actus, sed dispositionis, hanc aequalitatem animi, quae est effectus, quod in prosperis non recedit, quod ex multis fit uirtutibus. Quod enim non recedit, fit per humilitatem: quod non recedit, dicitur in uirtute, fit per magnanimitatem, per libidinem uisum, aliter, fit per concupiscentiam, fit per contemptum, quod equanimitas non est actus, sed specialiter tribuendus esse, effectus illius.

Lib. ro. ca. 8. eius inicit est: humilis in prius.

est. quoniam per ipsam homo erga Deum seipsum ac proximum recte se habet: & pax, quae tranquillitatem animi ponit, charitati attributa superius est.

In eodem articulo in responsionibus argumentorum, nota quae diximus auctoritate firmari. Nam in responsione ad primum habes, quod humilitas est, cum aliquis considerans defectum suum tenet se inferioris esse. Et similiter in responsione ad quartum, quod quantumcumque perfectio ex relatione suae imperfectionis ad Deum, conuenit humilitas. Et in responsione ad quintum, quod humilitas, secundum quod est specialis uirtus, praecipue, hoc est, principaliter respicit subiectionem &c.

Super Quaestiones censuras sexagesime prima articulum secundum.

In articulo, eiusdem quaestiones dubium occurrit circa principium corporis articuli primi. Ad humilitatem proprie pertinet, ut aliquis reprimat seipsum ne fecerit in ea, quae sunt supra se. Et est ratio dubij, cum primo, quia obiectum pariter dicitur. In praecedenti namque articulo humilitas ex parte modi dif-

ferentia est, dicendo, quod ad humilitatem pertinet refranare animam, ne immoderate tendat in excelsa. Hic autem ex parte obiecti dicitur, quod ad humilitatem pertinet refranare hominem ne tendat ad ea, quae sunt supra se. Est autem hoc obiectum causa, quia ex parte modi manifesta est distinctio humilitatis a magnanimitate. sed ex parte obiecti non, ex quo utraque refranat hominem ne tendat in ea, quae sunt supra se. Tum secundo, quia ante hic sermo de his, quae sunt supra hominem secundum regulam magnanimitatis: aut de his quae sunt supra hominem secundum regulam humilitatis, aut de his quae sunt supra hominem simpliciter, & absolute. Non potest dici primum, quia talia ut sic, magnanimitati sunt propria. Nec secundum, quia communitate est omnibus appetitibus suae excedant, siue non, quod secundum humilitatis regulam apparetur, ut supra hominem, quia ad omnia humilis se habet, ut indignus. Unde per hoc dictum non haberetur appetibile proportionatum humilis, & superexcedens ipsum. Nec tertium, quia respectu appetibilium, quae simpliciter sunt supra hominem, sufficit magnanimitas, & sic humilitas non superflua. Nec potest saluari hoc dicendo, quod humilitas non superflua, quia opus est uirtute, quae habeat pro principali actu reprobationem animi, ne tendat in ea, quae sunt supra se. haec autem est humilitas, non magnanimitas. Hoc enim falsum est, quoniam nisi habeatur alia formalis ratio uirtutis, necessitas ista non sufficit ad multiplicandas uirtutes. Alioquin oporteret ponere in materia fortitudinis duas uirtutes, scilicet fortitudinem, cuius principalis actus est firmare contra timorem: & uiam aliam, cuius principalis actus esset refranare audaciam, quae fortitudo secundario actu refranet illam. Sic dicitur in proposito, quod quamuis magnanimitas secundario actu refranet animum ne tendat in ea, quae sunt supra se, oportet tamen ponere humilitatem, ut sit uirtus actu principali refranans hominem ne tendat in ea, quae sunt supra se. Quocirca licet verum sit, quod magnanimitas, & humilitas inter se differant, quod a principali actu illius est impelleret, istius est reprimere, si tamen materia est eadem uirtutis, aliunde oportet necessitatem humilitatis ponere.

Ad hoc ordine praeposito dicitur, quod sermo licet est de his, quae sunt supra se simpliciter, & absolute. Et conceditur, quod humilis, & magnanimus conueniunt in materia, pro qua

constat circa appetitum, sed magis circa iudicium rationis. Humilitas enim superbiae opponitur: sed superbia maxime consistit in his, quae pertinent ad cognitionem dicitur. Greg. 3. 4. Moral. * quod superbia cum exterius uis que ad corpus extenditur, prius per oculos iudicatur: unde & in Ps. 130. dicitur, Domine, non est exaltatum cor meum, neque clati sunt oculi mei. Oculi autem maxime deferuntur cognitioni: unde uidetur, quod humilitas maxime sit circa cognitionem, per quam de se aliquis aestimat parua.

2. Praet. Aug. dicit in lib. de uirg. * quod humilitas pene tota disciplina christiana est. Nihil ergo quod in disciplina christiana continetur, repugnat humilitati, sed in disciplina christiana admonemur ad appetendum meliora, sicut illud 1. ad Corinth. 12. Aemulamini charismata meliora, ergo ad humilitatem non pertinet reprimere appetitum arduorum, sed magis estimationem.

3. Praet. Ad eandem uirtutem p...

sed regulas sumit ex bono diuinae reuerentiae, hoc est, ex collatione eius, quod sui est ad Deum, & id quod Dei est. Et quia ad hoc, quod homo in hoc exilio caelestis patriae, cuius perfectus uirtute huius uis sit, maxime exigit, quod recte se habeat tam in intellectu pratico, quam affectu, & operatione secundum collationem imperfecti sui ad Deum, & id quod Dei est, quoniam huiusmodi collationis subiectio ne praetermissa, in inuita ruet: malitiam humilitas hinc ultra magnanimitatem, & alias uirtutes necessaria est. Et per haec patet solutio secundae objectionis.

Ad primam autem dicitur, quod diuersas dictionum non pariter obiectum, sed auget claritatem: quoniam prius notum tantum erat humilis modus tendendi in excelsa, quia scilicet humilitas moderat, hoc est, ut indigni, tendere facit in excelsa. Nunc vero declaratum est, quod etiam obiectum, in quod tendit humilis, est moderatum, hoc est, non supra se simpliciter & absolute, ut ex utraque simul iuncta doctrina habeas, quod humilis sic ad omnia se habet ut indignus, quod tamen non nisi ad commensurata sibi absolute tendit, & ad illa tendit ut indignus.

In eodem articulo in responsione ad secundum nota duo. Primum est, quod supra dixi, quod quia humilitas moderatur ipse, quae est boni ardui possibilis, oportet, quod alicui potentia innaturatur, quia mediante illud adipiscendum, seu conferendum speret. Et quia innaturatur auxilio Dei, & eius quod Dei est: ideo contra humilitatem esse dicitur, quod aliquis ad maiora tendat ex confidencia propriarum uirtutum. Secundum est, quod in littera per ly maiora, non intelligas nisi illa, de quibus est sermo in argumentis, hoc est, dona Dei meliora, aliter humiles praesumptuosos faceres ad quaeque maiora. Et rursus, quia auxilium diuinum ordinatum est, quia quae a Deo sunt, ordinata sunt, ut dicitur Roman. 13. ideo humilis ad charismata meliora si tendit, innixus opem diuinam affuturam ad meliora dona: & non quod attendat inchoans ea quae perfectiorum sunt, ut multi incipientes in uia Dei statim ad contemplationis quietem student uolare. in quo non solum imprudenter, sed superbe agunt, non mensurantes seipsum, & uehementer errant, ac periculose. Debent enim ad meliora ordinatim procedere, prius domando proprias passiones, ac operationes exteriores, & post frequentes uictorias in campo

LIB. 34. MORAL. CAP. 6. IN PRINC.

ART. 3. IN MEDIO, TOM. 6.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

campo subactis hostibus, ad montem quiete contemplationis ascendere. Simile quid accidit his, qui seipfos non castigant, & ad praedicandum alijs, aut ad regendum alios se ingerunt. Non est horum aliquid emulari charitativa meliora per auxilium diuinum, sed praesumptiuolum esse.

In responsione ad tertium eiusdem art. dicitur ex Marino ubi supra, occurrit contra hanc responsionem, arguente. Primo, quia aut loquitur de eadem ratione communi, aut propria. Non de communi, quia sic etiam in presumptione spei, & firmitate contra desperationem inuenitur una eorum ratio, puta bonum rationis. Nec de propria, quia sic vnicuique est sua propria ratio tam in timore, quam in audacia, tam in spe, quam in desperatione: alioquin non esset propria alicui, sed eorum pluribus. Secundo, quia falsum est, quod illa ratio assignata in fortitudine sit eorum timori, & audaciae. Nam haec ratio, scilicet bonum rationis, est periculis mortis praefertendum, non est ratio firmitatis audaciae, sed magis excitandi audaciam. Numquam enim quis ab audendo retrahitur per illam rationem. Tertio, quia ratio assignata in magnanimitate contra desperationem est communis utriusque actui, scilicet desperationi, & spei. Nam ratio ista, Bonum incompetens, & debitum est adimpleendum, non solum firmitatem contra desperationem, sed refranare spei ab incompetente. Quarto, quia etiam alia ratio assignata ex diuina reuerentia est eorum utriusque actui. Nam sicut ex reuerentia diuina non plus sibi quis attribuit, quam sibi competat secundum gradum fortitudinis a Deo, ita ex eodem fine homo contemnat, & negligat, quae habet a Deo, sed eis utatur, quae habet ab eo.

In li. de praesentibus medicinalibus, c. t. parum a meo, tom. 9.

Art. praeced.

Ad euidentiam horum scio, quod compatiendum celo Martino, & alijs, qui non intellexerunt, neque penetrarunt sententiam auctoris. Acceperunt siquidem hinc non solum illam affirmatiuam, scilicet ad eandem virtutem, puta fortitudinem, spectat uterque actus, scilicet firmare timorem, & reprimere audaciam, quia est eadem ratio. Sed etiam istam negatiuam, non spectat ad unam virtutem, puta magnanimitatem, firmare contra desperationem, & reprimere spei. Et propterea errarunt: quoniam in litera affirmatiua quidem illa habetur, sed ista negatiua non habetur, nec est intentio, nec est uera, ut patet ex supradictis: sed in litera illi affirmatiuae quasi contra ponitur alia affirmatiua, scilicet quod in reprimendo spei, quod pertinet ad humilitatem, et firmando animam contra desperationem, quod pertinet ad magnanimitatem,

est alia, & alia ratio. Hanc affirmatiuam non negatiuam, aut inferre illam, erat, & conuenit. Et ut uno verbo explicetur, assignata materia periculis mortis, circa quae una tantum ratio firmandi, & firmandi

mentes, & uerecundati maxime oculos deprimere, quasi non audentes se alijs comparare. Non autem ex hoc sequitur, quod humilitas essentialiter circa cognitionem consistat.

AD SECVNDVM dicendum, quod tendere in aliqua maiora ex propriarum uirium confidentia, humilitati contrariatur. Sed quod aliquis ex confidentia diuini auxilij in maiora tendat, hoc non est contra humilitatem, praeterquam cum ex hoc aliquid magis apud Deum exaltetur, quod est magis per humilitatem subicitur, unde Augustinus dicit in libro de penitentia. Aliud est leuare se ad Deum, aliud est leuare se contra Deum. Qui ante illum se proicit, ab illo erigitur; qui aduersus illum se erigit, ab illo proicitur.

AD TERTIVM dicendum, quod in fortitudine inuenitur eadem ratio refranandi audaciam, & firmandi animum contra timorem. Vtriusque enim ratio est ex hoc, quod homo boni rationis debet periculis mortis praefere in refranando praesumptionem spei, quod pertinet ad humilitatem; & in firmando animum contra desperationem, quod pertinet ad magnanimitatem. Est & alia ratio. Nam ratio firmandi animum contra desperationem, est adeptio proprij boni, ne scilicet desperando homo se indignum reddat bono, quod sibi competebar: sed in reprimendo praesumptionem spei, ratio praecipua sumitur ex reuerentia diuina, ex qua contingit ut homo non plus sibi attribuat, quam sibi competat: secundum gradum quem est a Deo sortitus. Unde humilitas precipue ut importat subiectionem hominis ad Deum, hoc Augustinus in libro de sermone Domini in monte, humilitatem, quam intelligit per paupertatem ipsius

tam audaciam assumere. Vbi patet, quod in reprimendo mortis periculis, motus aduersus Deum non ut sola, sed non solum secundum materiam, sed actus est regulabilis in tali materia, sed secundum rationem: & ideo oportet, quod pericularem rationem, sic uterque actus in tali materia secundum materiam regulatur. Et per hoc patet responsio ad quodammodo respondetur, quod ratio diuinae reuerentiae non ut sola, sed ratio fortitudinis est ut sola. Et similiter est eorum uterque actus, ut scilicet reuerentiam illorum, & non tantum

Ad primvm ergo dicendum, quod extollentia oculorum est quaedam signum superbiae, in quantum excludit reuerentiam, & timorem. Conseruerunt enim

qua uterque est regu
laris. Nam uterque
est diuis. rationibus
& non una sola regu
labilis. scilicet ex ra
tione proprii, ac con
ueniens boni, & ex
diuina reuerentia. Li
cet utraque sit utriq;
acti communis, non
tamen ut sola, quia
possunt alia ratione
regulari. Et oportet,
quod aliter regulen
tur ad persequendum
eum celestis patrie
in via hac, qui ambu
lamus, quam quod
per magnanimitatem
reguletur.

Super Questionis
centesima sexagesi
ma prima. Articulu
i. r. m. o. s. d. m. d.
N art. 3. eiusdem q.
non scribendi, sed
exequendum est. Cla
ma est. Regula est
notre vite facili, ut
habeatur spe culare
sed rara practice, &
ad operationem in
terioiem, preterim
applicata. Est & in
hoc artic. speculan
dem, quam conformi
ter duo Thome defi
nita sit humilitas in
supradictis.

ut patet in omnibus actibus laetiae. ergo homo
per humilitatem non debet se homini subicere.
¶ 2 Præ. Aug. dicit in lib. de natura & gratia. Humi
litas collocanda est in parte veritatis, nō in parte
fallitatis: sed aliqui sunt in supremo statu, qui si se
inferioribus subicerent, absque fallitate hoc fieri
non possent. ergo homo non debet se omnibus per
humilitatem subicere.
¶ 3 Præ. Nullus debet facere id quod vergat in detri
mentum salutis alterius: sed si aliquis per humili
tatem se alteri subiciat, quandoque hoc pergeret
in detrimentum illius, cui se subicit, qui ex hoc su
perbiret, vel contemneret. unde Aug. dicit in re
gula. Ne dum nimium seruatur humilitas, regendi
irragatur auctoritas. ergo homo per humilitatem
non debet omnibus se subicere.

SED CONTRA est, quod dicitur Phillip. 2. In hu
militate superiores sibi iniuicem arbitantes.
RESPON. Dicendum, quod in homine duo pos
sunt considerari, scilicet quod est Dei, & id quod est
hominis. Hominis autem est, quicquid pertinet ad
defectum: sed Dei est quicquid pertinet ad salutem
& perfectionem, secundum illud Osee 13. Perditio
tua Israel, exte est: ex me tantum auxilium tuum.
Humilitas autem, sicut dictum est, proprie respicit
reuerentiam, qua homo Deo subicitur: & ideo qui
libet homo secundum id quod suū est, debet se cui
libet proximo subicere quantum ad id quod est Dei
in ipso. Non autem hoc requirit humilitas, ut aliquis
id quod est Dei in seipso, subiciat ei quod apparet
esse Dei in altero. Nā illi, qui dona Dei participat,
cognoscunt ea se habere, secundum illud 1 ad Cor. 2.
Vt sciamus quæ a Deo donata sunt nobis: & ideo

tus, attribuit dono timoris. quia
homo Deum reueretur. Et in
de est, quod fortitudo aliter se
habet ad audaciam, quam hu
militas ad spem. Nam fortitudo
plus virtutis audacia, quam eam
reprimat: unde superabundantia
est ei similior q̄ defectus. Humi
litas autem plus reprimat spem
de seipsa, quam ea viratur, unde
magis opponitur sibi.

AD QVARTVM dicendum, quod
superabundantia in exterioribus
sumptibus, & preparationibus
solet ad quadam iactantiam fieri,
quæ per humilitatem reprimi
tur: & quantum ad hoc secū
dario consistit in exterioribus,
prout sunt signa interioris appe
titus motus.

ARTICVLVS III.

Primum homo debeat se omnibus per
humilitatem subicere.

AD TERTIVM sic procedit.
Videtur quod homo non
debeat se omnibus per humili
tatem subicere. Quia sicut di
ctum est, humilitas precipue
consistit in subiectione hominis
ad Deum: sed id quod debetur
Deo, non est homini exhiben
dum, ut patet in omnibus actibus laetiae. ergo homo
per humilitatem non debet se homini subicere.

¶ 2 Præ. Aug. dicit in lib. de natura & gratia. Humi
litas collocanda est in parte veritatis, nō in parte
fallitatis: sed aliqui sunt in supremo statu, qui si se
inferioribus subicerent, absque fallitate hoc fieri
non possent. ergo homo non debet se omnibus per
humilitatem subicere.

SED CONTRA est, quod dicitur Phillip. 2. In hu
militate superiores sibi iniuicem arbitantes.
RESPON. Dicendum, quod in homine duo pos
sunt considerari, scilicet quod est Dei, & id quod est
hominis. Hominis autem est, quicquid pertinet ad
defectum: sed Dei est quicquid pertinet ad salutem
& perfectionem, secundum illud Osee 13. Perditio
tua Israel, exte est: ex me tantum auxilium tuum.
Humilitas autem, sicut dictum est, proprie respicit
reuerentiam, qua homo Deo subicitur: & ideo qui
libet homo secundum id quod suū est, debet se cui
libet proximo subicere quantum ad id quod est Dei
in ipso. Non autem hoc requirit humilitas, ut aliquis
id quod est Dei in seipso, subiciat ei quod apparet
esse Dei in altero. Nā illi, qui dona Dei participat,
cognoscunt ea se habere, secundum illud 1 ad Cor. 2.
Vt sciamus quæ a Deo donata sunt nobis: & ideo

absque præiudicio humilitatis possunt dona, quæ
ipsi acceperunt, præferre donis Dei, quæ aliis appa
rent collata: sicut Apost. ad Ephes. 3. dicit. Aliis ge
nerationibus nō est agnatum filiis hominum, sicut
nunc reuelatum est sanctis apostolis eius. Similiter
etiam nō hoc requirit humilitas, ut aliquis id quod
est suum in seipso, subiciat ei, quod est hominis in
proximo, alioquin oporteret, ut quilibet reputaret
se magis peccatorem quolibet alio: cum tamē A
postolus absq; præiudicio humilitatis dicat Gal. 2.
Nos natura iudei, & non ex gentibus peccatores.
Potest tamen aliquis reputare aliquid boni esse in
proximo, quod ipse non habet, vel aliquid mali in
se esse, quod in alio non est, ex quo se potest ei su
biicere per humilitatem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non debe
mus solum Deum reuereri in seipso, sed etiā id qd
est eius, debemus reuereri in quolibet, non tamen
eō modo reuerentia, quo reueremur Deū: & ideo
per humilitatem debemus nos subicere omnibus
proximis propter Deum, secundum illud 1. Pet. 2. Su
biecti estote omni humanæ creature propter Deū.
Latriam tamen soli Deo debemus exhibere.

AD SECVNDA dicendum, quod si nos præferamus
id quod est Dei in proximo, ei quod est propriū in
nobis, non possumus incutere fallitatem. Unde su
per illud Philip. 2. Superiores sibi inuicem arbitran
tes, dicit glossa. Non hoc ita debemus æstimare, ut
nos æstimare fingamus: sed vere æstimemus posse
esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior
sit, etiam si bonum nostrum, quo illo videmur supe
riores esse, non sit occultum.

AD TERTIVM dicendum, quod humilitas, sicut
& ceteræ virtutes, precipue interius in anima con
sistit, & ideo potest homo fm̄ interiorē actū ani
mæ alteri se subicere sine hoc, quod occasiōē ha
beat alicuius, quod pertineat ad detrimentum suæ
salutis: Et hoc est quod August. dicit in regula. *
Timore coram Deo prelatu subistratus sit pedibus
vestris: sed in exterioribus humilitatis actibus, sicut
& in actibus exterarum virtutum, est debita mode
ratio adhibenda, ne possint vergere in detrimentū
alterius: Si autem aliquis quod debet faciat, & alij
ex hoc occasiōem sumant peccati, nō imputatur
humiliter agenti: quia ille non scandalizat, quā
uis alter scandalizetur.

AD QVARTVM sic procedit.
Videtur quod humilitas nō sit
pars modestiæ, vel temperantiæ.
Humilitas enim precipue respicit
reuerentiam, qua quis subicitur
Deo, ut dictū est: sed ad virtute
theologicam pertinet, quod
habet Deū pro obiecto. ergo
humilitas magis debet poni vir
tus theologica, quam pars tem
perantiæ, seu modestiæ.

¶ 2 Præ. Temperantiæ est in cō
cupiscibili: humilitas autem vi
detur esse in irascibili, sicut & su
perbia, quæ ei opponitur, cuius
obiectum est arduū, ergo vide

est Aug. in
lib. 3. de ser.
q. 7. a. 1. p. 4.
co. 4.

In 3. regu
la. co. 1.

Super Questionis
centesima sexagesi
ma prima. Articulu
quartum.

N art. 4. eiusdem q.
dubium ex Marti
no occurrit in r. que
de humilitate, ubi
notat quatuor dicta
huius literæ. & ex
eis format quatuor
rationes pro conclu
sione huius articuli:
& deinde soluit eas.
Primum dictum est
auctoritas Origenis
allata in litera in op
positum, ex quo ra
tiocinatur sic. Om
nis mensuratio, uel
moderatio pertinet
ad modestiam: hu
militas est huiusmo
di. ergo. Secundum
est. Omnes virtutes
re-

Art. præc.

re-

refrenantes; seu reprimentes impetus affectionum ponitur partes temperantia sed humilitas reprimunt motum spei. ergo. Hæc habentur forma litera in litera. Tertium est auctoritas Aristotelis allata in litera, quod tendens in parva secundum modum suum, non est magnanimitas sed temperantia; & hoc non aliter formatur. Quartum est, quod magnanimitas & humilitas licet conveniant in materia, differunt tamen in modo & cetera, ut in responsione ad tertium litera dicit. Unde arguit quod eorum que conveniant in materia, & differunt in modo, unum est, sed altero, sed hæc sunt huiusmodi, ergo. Probatur minor, quia magnanimitas est circa ad magna impellendo; humilitas vero refrærendo. Et primam quidem; & secundam solent interrimendo maiores; alioquin omnes virtutes pertinere ad temperantiam, quia omnes habent actum moderantionis. Ad tertiam dicit, quod non loquitur de temperantia proprie dicta. Ad quartam negat minorem, quia tam magnanimitas quam humilitas impellit, & reprimunt.

Art. 1. huius quest. q. 129. ar. 5.

Homil. 8. in Luc. a. mod. tom. 3.

q. 129. ar. 5. 128. & 157. ar. 3. & q. 143.

160. ar. 2.

lib. 4. cap. 5. non remote a prin. to. 5.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

160. ar. 2.

salum scilicet. Omne in quo est virtus, est virtus quia in quo est virtus, hoc fit salum, probatur. Sic aliquid virtutis essentialiter, & esse modum virtutis ne habens ordinationem rationis essentialiter.

tinetur sub modestia, prout Tertius de ea loquitur, in quantum scilicet humilitas nihil est aliud, quam quaedam moderatio spiritus. unde i. Petr. 3. dicitur, in incorruptibilitate quieti ac modeste spiritus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod virtutes theologice, que sunt circa ultimum finem, qui est principium in appetitibus, sunt cause omnium aliarum virtutum: unde ex hoc quod humilitas causatur ex reverentia uina, non excludit quin humilitas sit pars modestie, uel temperantie.

AD SECUNDUM dicendum, quod partes principalibus virtutibus assignantur non secundum in materia, sed secundum convenientiam in modo formalis, ut dicitur est: & ideo licet humilitas sit in irascibili sicut in irascibili, ponitur tamen pars modestie, & temperantie proprie modum.

AD TERTIUM dicendum, quod licet magnanimitas & humilitas in materia conveniant, differunt tamen in modo, ratione cuius magnanimitas ponitur pars fortitudinis, humilitas autem pars temperantie.

ARTICULUS V.

Utrum humilitas sit passiva virtus.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod humilitas sit passivissima virtus. Dicitur in Cantu. 1. de Pharisæo & Publicano, quod si multa delicta humilitas tam facile currit, in vanitate superbie communda transiit.

Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic.

Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic.

Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic.

Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic.

Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic.

Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic. Secundum dubium est contra eadem, quod virtus est in 6. Ethic.

Super Questionis centesima sexagesima prima. Articulus quintus. In articulo eiusdem questionis 161. dubia multa ex Martino in litera, ad probandum virtutes intellectuales esse potiores moralibus, seu humilitate. Supponit, inquit, primo ratio unum

est iusti modi. ergo. Probatur maior, quia cum omnibus intel-
lectibus virtutibus, & earum actibus fiat nec bene, nec beate
vivere.

¶ Quamvis dubium est circa comparationem humilitatis ad ius-
ticiam. Et contra tria in littera dicta directè arguit. Primum est,
de iustitia legali, Ius-
ticia legalis facit or-
dinationem in his,
quæ sunt ad finem.
Secundum est, de dis-
cretione inter iustiti-
am legalem, & hu-
militatem, quod iusti-
tia legalis facit hu-
militatem ordinatio-
nem; humilitas autè
hominem bene ius-
ticiam illi ordina-
tioni. Tertio, ex hu-
militate probat opposi-
tum conclusionis.

Arguit ergo contra
primum. Primum, Ius-
ticia facit ordinatio-
nem rationis, quæ est
circa finem, ergo fal-
sum dicitur &c. Ante-
cedens patet, quia
sunt aliquæ leges in
iure de ipso fine, ut
quod Deus est iuste
de diligendus, quod
Deus est colendus
in modo cultu. Ius-
ticia siquidem legalis
facit iustitiam or-
dinationem cuiuscum-
que legis participari
ab appetitu subditi
unde transgressor il-
lus dicitur, & est iniustus. Secundò ad idem. Humilitas facit ho-
minem subiectum cuiuscumque legi sine diuina, sive humane, si-
ne de his, quæ sunt ad finem ergo & iustitia legalis adæquat istà
ordinationem, alioquin humilitas faceret viuere rationem ordi-
nationem, quam iustitia quod non concederet opinans. Deinde
arguit contra secundum, Iustitia facit habentem eam viuere fal-
liter esse subiectum ordinationi, ergo non differunt iustitia, &
humilitas in hoc. Probatur antecedens, quia hominem esse sub-
iectum viuere faliter ordinationi rationis est iustum: ergo ali-
qua iustitia iustum est. Secundò, quia iustitia non inclinatur ad ope-
ra legis, nisi quia tenemur, & subiungitur legi, ergo iustitia facit
esse subiectum sicut & humilitas. Denique probat oppositum
conclusionis quia humilitas facit appetitum participem pluri-
ordinationum rationis, quam iustitia, ergo est excellentior ipsa.

Antecedens probatur, quia iustitia non extendit se nisi ad præ-
cepta humilitatis vero ad præcepta & consilia, ut patet in susci-
piendis religionis consilia obedientia paupertatis.

¶ Præter iustitiam, & humilitas faciunt appetitum participem ordi-
nationum rationis. Aut ergo eodem modo, aut diuersimodè diuer-
simode, deur varietas, & quæcumque dabitur, facile refutabi-
tur. Si eodem modo, ergo iustitia non est potior humilitate.

¶ Quamvis dubium est de excellentia iustitiæ particularis supra
humilitatem. Arguit siquidem contra Martinus. Difficilis est iun-
gere cupiditatem gloriæ, quam operum, & diuitiarum: sed illud
est humilitatis hoc iustitia, ergo. Maior patet. Minor probatur
discurrendo per modos iustitiæ commutatiuæ. Et si dicatur, q
iustitia distributiuæ est etiam circa honores, arguitur secundò.
Humilitas excellentior ad eadem bona impellit, & a malis reu-
lit, quam iustitia, ergo est excellentior. Probatur antecedens, tñ
primo, quia humilitas liberius hæc facit, quoniam non habet re-
tractorem ab iniuria, sicut iustitia habet retractorem, sicut illi, cui
fecerit iniuriam secundò, quia iustitia non extendit se nisi ad præ-
cepta, pro alio, iustus autem non semper, sed recurrit ad iudicem.
Arguit tertio, si omnes essent vere humiles, non esset opus ius-
titiæ particularis, sed si omnes essent iusti, adhuc esset opus hu-
militatis, ergo humilitas potior est iustitiæ particulari. Antecedens
pro prima parte probatur, quia non esset inordinata cupi-
ditas rerum, pro qua opus est iustitiæ. Secunda pars probatur,
quia si quis aliquid nolle alienum, & tamen ita appetiari tempo-
ralia ut magis pro eis, quam pro spiritualibus laboret, & hoc ex
defectu humilitatis, quia appetit temporalia plura quam in veri-
tate sint. Arguit quarto, argumento sancti Thomæ, quod est pri-
mum in littera, scilicet, Humilitas cum iniustitia est melior, quam
superbia cum iustitia, ergo.

¶ Præter iustitiam, & humilitas faciunt appetitum participem ordi-
nationum rationis. Aut ergo eodem modo, aut diuersimodè diuer-
simode, deur varietas, & quæcumque dabitur, facile refutabi-
tur. Si eodem modo, ergo iustitia non est potior humilitate.

¶ Quamvis dubium est de excellentia iustitiæ particularis supra
humilitatem. Arguit siquidem contra Martinus. Difficilis est iun-
gere cupiditatem gloriæ, quam operum, & diuitiarum: sed illud
est humilitatis hoc iustitia, ergo. Maior patet. Minor probatur
discurrendo per modos iustitiæ commutatiuæ. Et si dicatur, q
iustitia distributiuæ est etiam circa honores, arguitur secundò.
Humilitas excellentior ad eadem bona impellit, & a malis reu-
lit, quam iustitia, ergo est excellentior. Probatur antecedens, tñ
primo, quia humilitas liberius hæc facit, quoniam non habet re-
tractorem ab iniuria, sicut iustitia habet retractorem, sicut illi, cui
fecerit iniuriam secundò, quia iustitia non extendit se nisi ad præ-
cepta, pro alio, iustus autem non semper, sed recurrit ad iudicem.
Arguit tertio, si omnes essent vere humiles, non esset opus ius-
titiæ particularis, sed si omnes essent iusti, adhuc esset opus hu-
militatis, ergo humilitas potior est iustitiæ particulari. Antecedens
pro prima parte probatur, quia non esset inordinata cupi-
ditas rerum, pro qua opus est iustitiæ. Secunda pars probatur,
quia si quis aliquid nolle alienum, & tamen ita appetiari tempo-
ralia ut magis pro eis, quam pro spiritualibus laboret, & hoc ex
defectu humilitatis, quia appetit temporalia plura quam in veri-
tate sint. Arguit quarto, argumento sancti Thomæ, quod est pri-
mum in littera, scilicet, Humilitas cum iniustitia est melior, quam
superbia cum iustitia, ergo.

¶ Ad primam ergo obiectionem in primo dubio negatur conse-
quentia: quoniam actus, qui est malus culpabiliter non ut sit, sed
ut bonum rationis, est melior substantialiter, quam inculpabili-
ter sit melior moraliter. Et per hoc etiam patet solutio secundæ.
Nam concessio toto nihil aliud habetur, nisi quod appetitus est
melior

¶ Ad euentiam comparationis inter intellectuales uirtutes, &
humilitatem, seu morales uirtutes, quia maxima vis, & difficultas
consistit in hoc, quod bonitas moralis præfertur bono intel-
lectus, quod est veritas, sicut malitia moralis peior est malo intel-
lectus, quod est falsitas: ideo scito, quod bonitas moralis potest
sumi dupliciter. Vno
modo, large ut com-
prehendit omnem in
se bonitatem omnis
appetitus rationalis:
& sic quia compre-
hendit in se etiam
bonitatem uirtutum
theologicalium, scilicet
spei, & charitatis,
bonitas moralis sic
accepta est extra pro-
positum: quoniam hic
est sermo de uirtuti-
bus moralibus, ut dis-
tinctis a uirtutibus
theologicis, ut patet
in littera. Alio modo,
ut solum extenditur
ad uirtutes, quæ pro-
prie uocantur mora-
les, scilicet iustitiam,
fortitudinem, tem-
perantiam, & partes
earum: & sic solum
sumenda est in pro-
posito bonitas mora-
lis. Et quemadmodò
distinctum est de bo-
nitate moralis, ita dis-
tinguendum est de ma-
litate moralis, & ma-
lo culpæ: quoniam est
se malum moraliter,
seu culpabiliter con-
tingit dupliciter. Vno modo, ut extendit se ad malum contra
uirtutes theologicas & sic non est ad propositum. Alio modo,
ut præcisè continet malum uirtutibus moralibus proprie dictis
oppositum: & sic solum est ad propositum, propter eandem ratio-
nem. Ita quòd si sermo præsens est de malo culpabiliter secun-
dum uitia moralia, secunà culpabilitate, quam habet ex eo, quòd
contrariatur charitati, quæ est uirtus theologica. Et quia culpæ
non habent rationem peccati mortalis directè, nisi in quantum
opponuntur charitati diligenti bonum diuinum in seipso, & dis-
tinguentur inter filios Dei, & perditionis (licet fundamentaliter
habent in se uide sunt dignæ morte æterna culpæ nocentes
proximo, ut homicidia, adulteria, & eiusmodi) hinc uidere potes-
sent quantum adimitur mali istis malis moralibus, ut sunt in præ-
senti consideratione & comparatione, secundum illud, scilicet
malitiæ, & culpæ, quòd directè, & secundum proprias rationes
ex suis propriis generibus præcisè important.

¶ His igitur prælibatis scito, quòd uirtutes intellectuales, ut in
præcedenti lib. q. 66. art. 5. distictè habes ab auctoritate, præstât sim-
pliciter moralibus: quia ex obiecto, quod est uerum abstractus
&c. habes, quòd sint substantialiter nobiliores. Sed secundum
quid sunt nobiliores morales, s. in ordine ad agendum. Et ex
hac nobilitate secundum quid habent, quòd dicatur simpliciter
boni ex moralibus uirtutibus. Et sic falsitas est peius quid in
se, quam malitia moralis, ut istis uirtutibus moralibus præcisè
opponitur, quia tollit nobilitatem bonum in se sed huiusmodi ma-
lita moralis est peius quid nobis, quia tollit nobis magis bona,
quia magis necessaria, & secundum quæ dicuntur boni simplici-
ter. Nec tradidi inter hæc obliuioni doctrinam auctoritas in 1. par.
q. 48. art. 6. Vbi probat, malum culpæ habere plus rationem ma-
li, quam malum poenæ, quoniam hæc non contrariantur illis:
quoniam loquimur de malo culpæ uicinaliter, ut opponitur ec-
charitati, ut patet in secunda ratione, quæ præcipua est, & funda-
tur super hoc, quia malum culpæ opponitur bono diuino in se-
ipso. Prima autem ratio non plus exigit, quam quòd culpa plus
habeat de ratione mali nostri, quia ex ordine ad nos sumitur: &
hanc glossam habes ex loco allegato primæ secundæ. Vel dicen-
dum, quòd malum culpæ est maius malum simpliciter quam si-
litas, in quantum est malum poenæ. Non autem hic loquimur de
malo falsitatis in se abstracto a ratione poenæ.

¶ Ad primam ergo obiectionem in primo dubio negatur conse-
quentia: quoniam actus, qui est malus culpabiliter non ut sit, sed
ut bonum rationis, est melior substantialiter, quam inculpabili-
ter sit melior moraliter. Et per hoc etiam patet solutio secundæ.
Nam concessio toto nihil aliud habetur, nisi quod appetitus est
melior

in terris per hominem, quem su-
scipere dignatus est, disciplina
morum fuit, præcipuè humilita-
tem suam imitandam proposuit
dicens: Matth. 11. Discite à me,
quia mitis sum, & humilis cor-
de. & Greg. * dicit in pastora. q
argumentum redemptionis no-
stræ inuenta est humilitas Dei.
ergo humilitas uidetur esse ma-
xima uirtutum.

SED CONTRA est, quòd
charitas præfertur omnibus vir-
tutibus secundum illud Colof.
3. Super omnia charitatem ha-
bete. non ergo humilitas est ma-
xima uirtutum.

RESPON. Dicendum, quòd
bonum humane uirtutis in or-
dine rationis consistit, qui quid
ordine principaliter attenditur re-
spectu finis. Vnde uirtutes theo-
logicæ, quæ habent ultimum
finem pro obiecto, sunt po-
tissimæ. Secundario autem at-
tenditur, prout secundum ratio-

¶ His igitur prælibatis scito, quòd uirtutes intellectuales, ut in
præcedenti lib. q. 66. art. 5. distictè habes ab auctoritate, præstât sim-
pliciter moralibus: quia ex obiecto, quod est uerum abstractus
&c. habes, quòd sint substantialiter nobiliores. Sed secundum
quid sunt nobiliores morales, s. in ordine ad agendum. Et ex
hac nobilitate secundum quid habent, quòd dicatur simpliciter
boni ex moralibus uirtutibus. Et sic falsitas est peius quid in
se, quam malitia moralis, ut istis uirtutibus moralibus præcisè
opponitur, quia tollit nobilitatem bonum in se sed huiusmodi ma-
lita moralis est peius quid nobis, quia tollit nobis magis bona,
quia magis necessaria, & secundum quæ dicuntur boni simplici-
ter. Nec tradidi inter hæc obliuioni doctrinam auctoritas in 1. par.
q. 48. art. 6. Vbi probat, malum culpæ habere plus rationem ma-
li, quam malum poenæ, quoniam hæc non contrariantur illis:
quoniam loquimur de malo culpæ uicinaliter, ut opponitur ec-
charitati, ut patet in secunda ratione, quæ præcipua est, & funda-
tur super hoc, quia malum culpæ opponitur bono diuino in se-
ipso. Prima autem ratio non plus exigit, quam quòd culpa plus
habeat de ratione mali nostri, quia ex ordine ad nos sumitur: &
hanc glossam habes ex loco allegato primæ secundæ. Vel dicen-
dum, quòd malum culpæ est maius malum simpliciter quam si-
litas, in quantum est malum poenæ. Non autem hic loquimur de
malo falsitatis in se abstracto a ratione poenæ.

¶ Ad primam ergo obiectionem in primo dubio negatur conse-
quentia: quoniam actus, qui est malus culpabiliter non ut sit, sed
ut bonum rationis, est melior substantialiter, quam inculpabili-
ter sit melior moraliter. Et per hoc etiam patet solutio secundæ.
Nam concessio toto nihil aliud habetur, nisi quod appetitus est
melior

¶ Ad primam ergo obiectionem in primo dubio negatur conse-
quentia: quoniam actus, qui est malus culpabiliter non ut sit, sed
ut bonum rationis, est melior substantialiter, quam inculpabili-
ter sit melior moraliter. Et per hoc etiam patet solutio secundæ.
Nam concessio toto nihil aliud habetur, nisi quod appetitus est
melior

Par. 3. c. 18.
non procul
a princ.

melior moraliter : & per idem patet ad tertium . Nam conceditur quod uelle bene est melius moraliter , quam scire : scire tamen est melius secundum se simpliciter .

¶ Ad probationem ex regula secundi Priorum , cap. 22 . dicitur , quod ex regula illa non potest concludi , nisi quid est eligibilis . Sed quoniam eligibilis est quoad quod non quod est in se melius , sed quod est nobis melius : ideo ex regula illa nihil habetur contra nos . Verbi gratia . Constat , quod uisus est nobilior quam gustus , etiam ut tactus quidam . Et facta combinatione iuxta illam regulam , scilicet gustus cum cecitate , & uisus cum insensibilitate gustus , constat quod est eligibilior gustus cum cecitate , quam uisus cum insensibilitate gustus , quia gustus est nobis magis necessarius . Et tamen uisus est secundum se nobilior gustus , & tactus . Et sic est in proposito , quod eligibilis est bene moraliter , agere cum falsitate in intellectu , quam ueritas in intellectu cum malitia morali , non quia melius in se , sed nobis . Ad quartam dicitur , quod actus intellectus practicus in quantum est secundum se uerus , & bonum intellectus non ordinatur ad appetitum , & opus ut ad finem , sed in quantum practicus , sic est gratia operis , ut latius declaratum in superioribus est . nec oppositum docuit Aristoteles .

¶ Ad secundum dubium dicitur , quod non est ibi nisi mutatio uocabulorum quoad distinctionem : quoniam habere ordinem rationis ut uerum , & habere per modum perfectionis , aut fugae , nihil aliud est , quam habere illum essentialiter , & participative . Id uero quod additur , scilicet quod habere ordinem rationis per modum perfectionis , & fugae , conuenit uoluntati , & electioni essentialiter , est conditio diminuens : sicut si quis diceret , quod esse rationale per participationem conuenit per essentiam appetitui . Esse enim sic rationale per essentiam dimittit ab eo quod est esse rationale per essentiam , & ideo solutio nulla est .

¶ Ad tertium dubium dicitur iuxta prius dicta , quod bonitas moralis talis , scilicet ut sit precise per uirtutes morales , non est excellentior secundum se bonitate intellectus , quae est ueritas . Et cum dicitur . Cum ista fiat culpa , quae est summum malum , cum illa non , ergo : Respondetur , quod nobilitas substantialis rerum non pensatur ex extraneis , sed ex proprijs : & propterea non pensatur ex cõnexis , quae sunt extra rationes rerum , sed ex proprijs substantijs . Et propterea dicitur , quod cum culpa , quae est summum malum , non fit quaecumque culpa , sed opposita theologice uirtuti , & ista fit extra uirtutes intellectuales , & morales : penes con iunctionem , uel separationem ab illa , non attenditur nobilitas substantialis uirtutum , sed nobilitas secundum quid : & propterea simpliciter negetur consequentia propter rationem dictam . Quamuis ad hominem , scilicet non tenentem connexionem uirtutum , possit negari assumptum : quoniam & cum intellectuali , & cum morali precise fiat culpa , quae est summum malum , scilicet consistens in peccato contra charitatem Dei . Ad secundam obiectionem dicitur . quod si moraliter loquimur in hac uita iuxta Aristotelem , minor est falsa : quia beata uita consistit in uirtute intellectuali , quae est sapientia , ut patet in 10 . Ethic . Si autem loquamur theologice , sic falsa etiam est minor , quia non humilitate , sed charitate immediate bene , beateque hic uiuunt .

¶ Ad quartum dubium de iustitia legali scito , quod iustitia legalis , potest sumi dupliciter . Primo , proprie , ut est quaedam specialis uirtus omnia in bonum commune dirigens , ut de ea in 5 . Ethic . & superius tractatur . Alio modo , communiter , prout omnis lex quomodolibet iustitia legalis dicitur . Si sumatur , proprie , sic supponit ordinem ad finem , sicut medicina appetitum sanitatis , & inclinatur ad ordinem eorum quae sunt ad finem . Et quoniam ab authore sumitur proprie , ut decet tantum doctorem , ideo actum proprium eius ponit respectu eorum quae sunt ad finem . Cum quo tamen ita , quod praeccepta respectu ordinis ad finem , ad iustitiam legalem spectent , non ut actus eius , sed ut praambulata . & principia eius , ut patet superius in quaestione de praecceptis fidei , & spei . Nam de trium theologiarum uirtutibus actibus , praecipue uirtutis : non est iustitia legalis , a quo primo sunt praeccepta decalogi , sed ad iustitiam legalem principia spectant .

¶ Ad primum ergo contra iustitiam legalem negatur , quod faciat ordinem ad finem .

¶ Ad probationem dicitur , quod lex de dilectione Dei , Dili-

ges dominum Deum unum ex toto legalis principium , non effectus . Legatum autem iustitia legalis , sed non effectus eius eorum quae sunt ad finem . Et contra istud non est Deus obiectum , ut patet in

teriam specialem . Ideo post uirtutes theologicas , & uirtutes intellectuales , quae respiciunt iustitiam rationem , & post dilectionem , praesertim legalem , ponitur ceteris est humilitas .

AD PRIMUM ergo dicitur quod humilitas iustitiae non praesertur , sed iustitiae , cui superiora coniungitur , quae iam delimit esse iustitiae : sicut contrario peccatum per humilitatem remittitur . Nam de Publicano dicitur Luc . 18 . quod nullum inueniuntur est humilitas : quoniam iustitia legalis : quia principia illa omnino extra iustitiam legalem . Sed hoc ad illud . Ne hoc auctor reparat inueniuntur ad ea quae theologiam uirtutum sunt ad secundum , & subius , quod dicitur in iustitia legalis . sed iustitiam rationis finem ex parte creatur rationis quae a iustitia legali . Verbi gratia . Dicitur non est secundum se a iustitia legali . & sine : Deus autem est supra omnem creaturam totum uirtutum ut patet 11 . Metaph . super omnia ut bonitatem patet uirtutes rationales diligentes Deum super omnia . Et sic ad quae sunt omne bonum rationis . Et sic aequae uirtutis est ordinem iustitiae , cum ea quam suscipit humilitas non est nisi se extendit , ita quod in actibus ordinem finem , quia inuenitur aliquid , quod est proprium sunt propter finem , saluatur & conuenit iustitiae ad omnes actus , & propterea est iustitiae scilicet quod est formaliter respectu finem . Et ideo distinguendum est illa uirtutem .

ergo iustitia legalis adaequatur ordinem ad finem adaequatur illam contem . Et sic iustitiam numerum bonorum , & sic conuenit ad finem non respicit una , respicit alia , ut patet in magis , uel minus uirtutem ordinem . Et sic sub alia ratione respicit omnia , & sic non essent distincta uirtutes bonorum molestus , aut sollicitus , propterea quod iustitiae . Claritas enim doctrinae , ut propositio sponsones argumentorum , sed est in appetitum conformis legi in ordine ad iustitiam legali est . Appetitus uero iustitiae pium est legalis iustitiae , unde iustitiae re legem & dicere appetitum legem iustitiae , uel illius principium : quoniam iustitiae propositio .

¶ Ad obiectionem contra secundum dicitur iustitiam legalem , & humilitatem , respicitur littera ponitur differentia inter eas . propter tionem uirtutis . Et facere bonum ad nationi in uirtute falli . Haec autem in executionem , prout ouiliter & conuenit iustitiae uniuersaliter ponit in actibus iustitiae diuina reuerentia ad omnia bona uirtutum dum subditi , animam ad omnia reuerentia parat . Cum ergo dicitur esse iustitiam legalem a iustitia . Conceditur tamen , sed non eorum quoniam , ut totiens dictum est , in dicitur earum saepe assignatur penes actus proprios penes actus proprios cum propter iustitiam conuenit istis uirtutibus , quod non ita . Et principalis istius , & non principalis istius . Et mandando , nec negando . si potest illa actus est facere . seu ponere rationem ordinem ad commune bonum sunt ordinem ad finem .

pius est actus per modum subditi ad omne rationale se praebere. Cum quibus fiat, quod esse subiectum, sit a iustitia secundario. Iustitia enim, ut iustitia, non facit iustum subdium, alioquin Deus, cui repugnat ratio subditi, non esset proprie iustus: sed ex iustitia in aliquo provenit quod sit subditi. Et sic patet quod non est actus

principalis iustitiae, sed effectus quidam eius in aliquo. Unde in diffinitione iustitiae non ponitur subiectio, sed debet, cum dicitur, Ius sui unicuique tribuens. Humilitas autem et ex ipsa voce deiectionem sonat. Potest

proprie dici, quod est a quoque de subiectione. Nam effectus subditi sub ratione debiti legalis, seu simpliciter, est effectus quidam iustitiae: sed effectus subditi ex quodam debito morali obsequium scilicet reverentiam, tribuitur humilitati. Et sic videtur quod ambae rationes Martini contra differentiam in modo respiciendi ordinationem rationis vniuersaliter, quoniam solidum est: & quod distinguuntur quod hoc, sicut agens & patiens, quod ad actus principales, & quod subiectio quam facit in homine humilitas, est alterius rationis ab illa, quae est effectus iustitiae, quia dicitur iustum esse hominem subie legi.

Ad obiecta demum in eodem dubio contra conclusionem ipsam, respondeo. Ad primum dicitur, quod aliquid spectare ad aliquam virtutem potest dupliciter contingere, vel ut necessaria ad illam virtutem, ita quod oppositum corrumpet, aut inueniet illam virtutem, vel ut ad supererogationem illius: & quod non minus ad supererogationem legalis iustitiae spectant consilia in ordine ad commune bonum, quam ad supererogationem humilitatis spectent eadem in ordine ad proprium bonum ipsius hominis. Si quis tamen memor fuerit illius propositionis, quod nullum est consilium, quin quandoque cadat sub precepto, perspicere poterit quod iustitia legalis ad quam humilitatem quod ad consilia dupliciter. Primo, quia omnes eosdē actus respicit ut debita in casu, & sic saluatur ad a quoque vniuersalis: quia nullus est actus cadens sub consilio quin etiam cadat sub debito. Secundo, quia etiam sub ista ratione, in quantum est sub consilio ad utriusque supererogationem spectant. Optimum enim legislatoris est non solum debitos actus praecipere, sed et expedientes ad commune bonum consulere: unde in lege dicitur cur contineri non solum precepta, sed mandata, quae apud Hieronymum sunt de consiliorum actibus.

Ad secundum vero dicitur, quod assignata est in litera diuersitas modi, & declarata, & obiectio est satisfactum & non solum non expugnabitur, sed nec facit bene opugnabitur.

Ad quintum dubium de iustitia particulari aduertendum est, quod radix unde excellentia iustitiae particularis supra humilitatem pullulat, est illa, quam Aristoteles in 5. Ethicorum, & in 1. Rhetorice, & author superius docuit: quia scilicet iustitia virtus est bona non solum habenti, sed directe est ad bonum alterius. Hoc enim maximum virtutis opus, & praecipua laude dignum censetur, ut patet in locis allegatis. Humilitas autem non directe nisi habentis est bonum, sicut & ceterae virtutes morales, quae circa passiones ponuntur. Unde ad primum argumentum respondendo dicitur, quod falsum est iustitiam esse circa cupiditatem opum, & diuitiarum. Avaritia enim est circa huiusmodi passionem. Iustitia autem non est virtus circa passiones, sed circa operationes ad alterum ut sic. Ad probationem dicitur, quod discurrendo per modos commutatae iustitiae, numquam inuenitur, quod sit circa passionem cupiditatis, sed circa operationes ad alterum, quae sunt commutationes. Difficilius autem est exhibere se hominem boni ad alteram, quam ad seipsum.

Ad secundum dicitur negando antecedens quia excellentius est impellere ad bonum alterius, ut sic, ut facit iustitia, quam impellere ad bonum alterius, in quantum redundat in proprium, ut facit humilitas. Et quia penes hunc modum, seu hanc rationem attenditur differentia, & nobilitas substantialis, ideo iustitia est substantialiter nobilior humilitate. Cum quo fiat, quod humilitas sit secundum quid nobilior: sicut accidens respectu substantiae, sicut magnanimitas respectu iustitiae, quia scilicet habet eum ad aliquid conditionem aliquam nobiliorum, pura, si magis ex amore libero impellit, & si quid aliud est eiusmodi, ut puta si in dubiis suam dictionem eligeret. Haec enim ad secundum habet liberi amoris, non est excellentior iustitia.

Ad tertium dicitur, quod quia humilitas praesupponit iustitiam, sicut accidens substantiam. Appetitus enim per modum subditi ad

Deum, & id quod Dei est, supponit iustitiam, quia homo Deo, & id quod ex parte se tenet hominis, et quod ex parte se tenet Dei, ius suum tribuit: deo conditionalis illa. Si omnes essent humiles, non esset opus iustitia, destruit se ipsam: quia ex hoc ipso, quod ponuntur humiles, praesupponitur iustitia: sicut si quis diceret, Si omnes essent liberales, seu magnanimi, non esset opus iustitia, cum utraque virtus super iustitia fundetur: & illa non supposita, non virtutes, sed virtutis essent. Quemadmodum etiam humilitas, nisi super iustitia fundetur, quia unicuique ius suum debetur, nullas animi, & deformitas humana esset. Dicitur nihilominus secundum eorum praecise rationes formales loquendo, quod falsa est dicta conditionalis: quoniam dato quod omnes homines essent humiles, ac per hoc subiectis boni, opus esset iustitiae, quia directe essent boni aliis, haec autem est iustitia. Ad probationem iam patet, quod falsum affirmum, quod iustitia sit circa cupiditatem. Est enim circa operationes ad alterum ut sic, quas non humilitas, sed iustitia directe rectificat, ut patet in 5. Ethic.

Ad quartum sufficit responsio auctoris, quae examinetur. In responsione ad primum eiusdem articuli, s. dubium ex Martino ibidem occurrit, arguente contra hanc responsionem dicens, quod iudicio suo non satisfacit, um primo, quia non videtur verisimile quod vera iustitia per aduentum superbiae desinat esse iustitia. Probatur. Pono quod aliquis habuerit multos actus iustitiae, & postea extollar se de illis. Aut igitur nunc ita est, quod illi actus fuerint recte rationi conformes, aut difformes: si conformes, semper fuerunt actus iustitiae: si difformes, numquam fuerunt actus iustitiae. Tum secundo, quia haec solutio non videtur conformis intentioni Chrysostomi, qui intendit magnis precibus humilitatem extollere. Nam quae magna humilitatis laus, si excedat apparentem iustitiam, quae potius in iustitia est, quae vera iustitia est virtus ex hoc, quod humilitas iuncta peccato excedit iustitiam, infert, quod iuncta iustitiae assitit diuino tribunal in medio angelorum, ubi ascensum illum magis humilitatis, quam iustitiae tribuere videntur. Tum tertio, quia secundum Chrysostomum humilitas non pertransit iustitiam propter fragilitatem iustitiae, sed propter tumorem, seu molem superbiae, ergo non loquitur ibi de iustitia, quae propter iunctam superbiam desinat esse iustitia. Antecedens patet per illa verba, Geminas mihi bigas &c. Tum quarto, quia humilitas vincit superbiam, superbia vincit iustitiam, ergo humilitas vincit iustitiam, ac per hoc est potior. Consequentia est nota, & partes antecedentis patet ex allata auctoritate.

Ad hoc dubium dicitur, quod solutio est sufficiens. Et quod sicut peccatum praesens desinit quo ad maculam & ream aeterna mortis esse in homine per humilitatem, ita vera iustitia praesens desinit esse quo ad rationem virtutis, & meritum aeterna in homine per superuentientem superbiam. Nec hoc est verisimile, sed verisimum.

Ad primum ergo in oppositum dicitur, quod gratis conceditur verum esse, quod actus, qui semel fuerunt iusti, semper verum sit dicere, quod fuerunt iusti: sed non est semper verum, quod remaneant in habitu & virtute, aut merito iustitiae: quoniam per superuentientem superbiam perditur habitus rationem virtutis, & perditur meritum aeterna: sicut contra possit penitentiam habitus iustitiae remanentes non remanent in ratione iusti.

Ad secundum dicitur, quod conformis est expositio auctoris Chrysostomi intentioni. Nam praeconium magnam humilitatis est vincere molem reliquorum peccatorum: & suum oppositum, opprimere molem tantae iustitiae: unde non preferatur iustitiae apparenti, sed quae per suum oppositum desinit esse vera. Ita quod laus humilitatis non est in comparando has virtutes inter se, sed magnificando vires humilitatis, & superbiae: Unde expresse Chrysostomus dicit bigam iustitiae, & superbiae non delectu iustitiae, sed mole superbiae succumbere. In hoc ergo est magna humilitatis laus, quod ipsa omnia peccata destruit, & suum oppositum destruit omnes virtutes. Et pro responsione oppositi dicitur, quod vincit iustitiam, quod auctor expresse vincere non iustitiam, sed iustitiam quae desinit esse iustitia per superbiam, quae destruxit illam. Iustitia siquidem, virtutis nomen est. Ad id vero quod nunc adiungitur, dicitur quod ex quo humilitas attribuitur ascensus ille ex adiuncta iustitia a Chrysostomo, manifeste patet, quod principaliter iustitiae, & executione humilitati ascensus ille attribuitur.

Ad hoc dicitur, quod solutio est sufficiens. Et quod sicut peccatum praesens desinit quo ad maculam & ream aeterna mortis esse in homine per humilitatem, ita vera iustitia praesens desinit esse quo ad rationem virtutis, & meritum aeterna in homine per superuentientem superbiam. Nec hoc est verisimile, sed verisimum.

Ad primum ergo in oppositum dicitur, quod gratis conceditur verum esse, quod actus, qui semel fuerunt iusti, semper verum sit dicere, quod fuerunt iusti: sed non est semper verum, quod remaneant in habitu & virtute, aut merito iustitiae: quoniam per superuentientem superbiam perditur habitus rationem virtutis, & perditur meritum aeterna: sicut contra possit penitentiam habitus iustitiae remanentes non remanent in ratione iusti.

Ad secundum dicitur, quod conformis est expositio auctoris Chrysostomi intentioni. Nam praeconium magnam humilitatis est vincere molem reliquorum peccatorum: & suum oppositum, opprimere molem tantae iustitiae: unde non preferatur iustitiae apparenti, sed quae per suum oppositum desinit esse vera. Ita quod laus humilitatis non est in comparando has virtutes inter se, sed magnificando vires humilitatis, & superbiae: Unde expresse Chrysostomus dicit bigam iustitiae, & superbiae non delectu iustitiae, sed mole superbiae succumbere. In hoc ergo est magna humilitatis laus, quod ipsa omnia peccata destruit, & suum oppositum destruit omnes virtutes. Et pro responsione oppositi dicitur, quod vincit iustitiam, quod auctor expresse vincere non iustitiam, sed iustitiam quae desinit esse iustitia per superbiam, quae destruxit illam. Iustitia siquidem, virtutis nomen est. Ad id vero quod nunc adiungitur, dicitur quod ex quo humilitas attribuitur ascensus ille ex adiuncta iustitia a Chrysostomo, manifeste patet, quod principaliter iustitiae, & executione humilitati ascensus ille attribuitur.

Secunda secundae S. Thomae. DDD ¶ Ad

Ad tertium dicitur, quod consequentia non valet: quoniam ex hoc...

Tertio dicitur, quia moralis sermo de verbis sunt secundum substantiam...

ratur, ita etiam id quod est primum in acquisitione virtutum...

D. 601.

ne gratia, inquantum evocatur inflationem superbiae. Vnde dicitur...

de esse fundamentum virtutum. Ad tertium dicitur, quod maior est...

quod non probat Martinus consuetudinem virtutum...

In responsione ad secundum art. dubium ex Martini ibidem occurrit contra hanc responsionem...

Ad primum horum dicitur, quod non potest falsa. Maior quidem nam virtus excellens...

Ad hoc dubium respondendo dicitur ad primum argumentum...

In responsione ad quartum, dicitur, quod eadem contra hanc responsionem...

Ad secundum dicitur dupliciter, Primo, quod sicut stat eundem esse...

Ad hoc dicitur, quod non oportet alia respondere sunt que objicit...

Secundo, quod removere prohibens contingit dupliciter, scilicet...

Secunda questio est: Quo pacto continentiam est proprius humilitatis actus...

spontane ad tertium, cum & hic actus communis sit magnanimi, & non sit principalis humilitatis actus, quoniam actus eius principalis est respectu sperando, cum sit moderato spei: & non respectu despiciendorum, ad quæ ex consequenti humilitatis virtus respicit.

¶ Tertia questio est, An locus assignatus humilitati, scilicet post theologales, & intellectuales virtutes, & iustitiam sit locus simpliciter, uel secundum quid, hoc est, an humilitas sit ceteris nobilior, an secundum quid. Et est ratio dubij, quia superius religio prelati est omnibus moralibus, ut patet quæstio. 81. quia religio magis de propinquo accedit ad Deum, quam alie virtutes morales, vixit operans ea, quæ directe & immediate ordinantur in honorem diuinum. Et in questio. 104. obedientia preferitur reliquis virtutibus moralibus: quia per se loquendo, maius bonum propter Deum continent, scilicet propriam uoluntatem. Et in questio. 123. datur primus locus post iustitiam fortitudini, quia est conseruatiua boni rationis contra pericula mortis: quæ sunt maxima. Accedit etiam ad hæc, quod in q. 30. misericordia præposita est omnibus uirtutibus, quæ sunt ad proximum, quia est prioris actus. Nam supplere defectum alterius in quantum huimodum, est superioris, & melioris. Et sic quia iustitia est ad proximum, sequitur quod misericordia præcedat iustitiam, ac per hoc humilitatem.

¶ Ad primam questionem dupliciter dici potest. Primo, quod humilitas est circa secundum se ardua directe, ut propriam materiam, sed est circa omnia per quandam redundantiã: quoniam conseruatiua rationi est, ut quoniam in bonis arduis summoderatum appetitum, multo magis in bonis mediocribus, quæ minus sunt appetibilia, se moderat. Secundo, quod humilitas est directe respectu omnium, scilicet, ad duos ratione ferre, & non arduum in se, sed tamen omnium est sub ratione ardui: quia quæ non sunt in se ardua, induunt rationem ardui relata ad humilem, quia induunt rationem diuinam. Ad omnia sequitur bona se habet humilis ut ad ea quæ Dei sunt. Primum responsum obstat, quod oporteret unam uirtutem ponere circa moderatum appetitum respectu mediocrium, sicut præter magnanimitatem oportet aliam uirtutem ponere, cum excellentia mediocris non minus sit motiua appetitus, quam honor mediocris: & humilitas circa excellentiam, sicut superbia est, quemadmodum magnanimitas circa honorem. Secunda autem responsio conuenit unitas tam uniuersalis superbia ad omnia se directe extendens. Et propterea dicendum uidetur cum auctore in litera quod humilitas est circa omnia in uniuersali, in quantum scilicet habent rationem cuiusdam ardui, & non secundum suas speciales rationes. Et quia circa bonum arduum siue in se, siue ut relatum, est spes: ideo cum his fiat, quod humilitas sit circa spem.

¶ Ad secundam questionem dicitur, quod quia humilitatis principalis actus est reprimere appetitum a sublimibus, & a sublimiter se habere: hic est enim modus, hoc est ferre, quod humilitas spei apponit ex reuerentia diuina, & hoc virtualiter est contemnere sublimitatem: ideo contemnere sublimitatem terrenam, humilitatis dicitur esse propriam, utpote spectans ad proprium eius arduum, & non ad secundarium, sicut contingit in magnanimo, qui principali actu tendit in magna, non contemnit magna, quia ubi etiam alia & alia ratione uerget contemnat terrenam, ut patet ex rationibus magis animi, & humilis.

¶ Ad tertiam questionem dicitur, quod cum ista sit questio ad hominem, non potest melius determinari, quam ex illo loco, ubi ex proposito explicite auctor ipse hanc questionem de nobilitate simpliciter, uel secundum quid moralium uirtutum tractat: cetera siquidem ad illam referenda sunt regulariter. Constat autem, quod in præcedenti libro in q. 66. art. 4. ex proposito comparans uirtutes morales, distinguit, quod una potest esse nobilior altera secundum

A dum suam speciem dupliciter, simpliciter, uel secundum quid. Et declarat penes quid ardeat maior perfectio simpliciter, scilicet penes reluctance maioris boni rationis, ita quod illa moralis uirtus, in qua maius rationis bonum reluctet, est simpliciter maior. Et sublimitur, quod diuinitas est prima, quia propinquior bono rationis, & quod inter uirtutes, quæ sunt circa passiones, tanto maius bonum rationis reluctet in aliqua quanto appetituum motum circa maiora rationi subditum reddit. Et propterea quia fortitudo appetituum motum circa uitam, quæ est maximum omnia comprehendens, rationi subdit, primum tenet locum. Et deinde temperantia, quæ circa ea quæ immediate ordinantur ad uitam conseruandam appetitum subiicit rationi, locatur. Et sic illæ tres uirtutes simul cum prudentia, dicuntur esse principales etiã dignitate. Et statim aggrediendo secundum membrum subdit, Secundum quid autem aliqua uirtus dicitur esse maior secundum adinicalum, uel ornamentum, & dat exemplum. Sicut substantia est nobilior simpliciter accidente, accidens autem nobilior substantia secundum quid. Et secundum hanc sententiam dicitur, quod humilitas non est, simpliciter loquendo, immediate post iustitiam: se ante illam est tam fortitudo, quam temperantia. Et quod dicitur de humilitatis loco post uirtutes cardinales, idem dicitur de supradictarum reliquarum moralium uirtutum locis. Omnes enim post cardinales simpliciter sunt, & excellentia eorum supra aliquam cardinalium non nisi secundum quid intelligenda est: & hoc potest apparere ex rationibus assignatis de excellentia eorum. Cuiuslibet enim excellentia confiteratur est secundum aliquam specialem conditionem. Verbi gratia, in misericordia posita est excellentia, quia superioris est subuenire. In religione, quia directe ordinat in diuinum honorem. In obedientia, quia maius bonum contemnit seorsum singula bona considerando: si tamen uita & uite conseruatio claudat summum, quod in obedientia est, ut scilicet usque ad mortem, hoc est, priuandum se uita, homo obediatur. In humilitate, quia uniuersaliter facit hominem bene subditum rationi in uniuersali.

B rentia, Ne putes cum qui se humiliter, semper iacere, cum dictum sit, exaltabitur: & ne opineris eius exaltationem in oculis hominum per sublimitates fieri corporales.

C Ad quartum dicendum, quod ideo Christus præcipue nobis humilitatem commendauit, quia per hoc maxime remouetur impedimentum humana salutis, quæ consistit in hoc, quod homo ad cælestia, & spiritualia tendit, a quibus homo impeditur, dum in terrenis magnificari studet. Et ideo Dominus ut impedimentum salutis auferret, exteriorem celsitudinem contemnendam monstrauit per humilitatis exemplum: & sic humilitas est quasi quedam dispositio ad liberum accessum

D dit, Secundum quid autem aliqua uirtus dicitur esse maior secundum adinicalum, uel ornamentum, & dat exemplum. Sicut substantia est nobilior simpliciter accidente, accidens autem nobilior substantia secundum quid. Et secundum hanc sententiam dicitur, quod humilitas non est, simpliciter loquendo, immediate post iustitiam: se ante illam est tam fortitudo, quam temperantia. Et quod dicitur de humilitatis loco post uirtutes cardinales, idem dicitur de supradictarum reliquarum moralium uirtutum locis. Omnes enim post cardinales simpliciter sunt, & excellentia eorum supra aliquam cardinalium non nisi secundum quid intelligenda est: & hoc potest apparere ex rationibus assignatis de excellentia eorum. Cuiuslibet enim excellentia confiteratur est secundum aliquam specialem conditionem. Verbi gratia, in misericordia posita est excellentia, quia superioris est subuenire. In religione, quia directe ordinat in diuinum honorem. In obedientia, quia maius bonum contemnit seorsum singula bona considerando: si tamen uita & uite conseruatio claudat summum, quod in obedientia est, ut scilicet usque ad mortem, hoc est, priuandum se uita, homo obediatur. In humilitate, quia uniuersaliter facit hominem bene subditum rationi in uniuersali.

E Sed si diligentius doctrina auctoris perspecta fuerit, aliter dicendum est. Nam in allegato ex præcedenti libro loco auctor post locatam iustitiam in loco propinquo rationi, non tractat de reliquis uirtutibus moralibus simpliciter, sed limitate, scilicet de illis, quæ sunt circa passiones, ut expresse monstrat subiens. Inter alias autem uirtutes morales, quæ sunt circa passiones. Et rursus ibidem postea de fortitudine subdit, quod primum locum tenet inter uirtutes morales, quæ sunt circa passiones. Et propterea conclusio ex præmissis cum tali limitatione explanata sit, scilicet, quod cardinales uirtutes sunt principales etiã dignitate, non est aliter intelligenda, quam secundum quod ex præmissis sequitur, scilicet ut iustitia simpliciter, fortitudo autem & temperantia inter uirtutes, quæ sunt circa passiones, sunt principales dignitate. Et hinc habes unde humilitatis locus hic sibi assignatus, scilicet immediate post iustitiam, non est ablati: quoniam ipsa est subiectiue principaliter in uoluntate, & secundario est circa passionem spei: quia extendit se ultra sensibilia, ut patet ex eius contrario, scilicet superbia, quæ maxime est in bonis spiritualibus. Et si percurati fuerimus literam, non solum ex subiecto præminet humilitas fortitudini, & temperantia: sed auctor uisus est in hoc loco illam ratione, quia uisus est in allegato loco præcedenti libri, si Participatio maioris boni rationis. Illa enim uirtus ibi dicta est simpliciter maior, in quam maius boni rationis reluctet. Et hoc idem hic assumitur, & subsumitur, quod magis in humilitate, quam ceteris post iustitiam, saluatur boni rationis, quia humilitas reddit hominem recte subditum, seu paruum bono rationis non in hac, uel illa materia, sed uniuersaliter: & propterea locatur ante reliquas uirtutes simpliciter, & uere sic est. Unde beata uirgo humilitatem suam

Secunda Secunda S. Thoniz. DDD domi-

dominum respexisse commemorat tamquam vniversalem virtutem, qua ad supernum suscipiendum diuinae largitatis influxum latissime, ac profundissime patula erat. Quare ueni autem de substantiali ordine reliquarum virtutum in eis post cardinales, videtur mihi dicendum, quod primo religio, deinde obedientia, & demum misericordia locanda sit. Nam maior rationis bonum relucet in religione quae in uoluntate est, & debitum reddit Deo creatori, ac praecipienti, quam in obedientia, quae debitum reddit praecipienti ipsius. Praeaeit tamen misericordiam, quae tenet medium in passione tristitia respectu alienae miseriae; quando maior bonum rationis est bene se habere ad superioribus debitum exhibendum, quam ad passionem particularium defectum proximi.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter distinguantur secundum B. Benedictum duodecim gradus humilitatis, scilicet corde, & opere semper humilitatem ostendere defixis in terram aspectibus &c.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter distinguantur duodecim gradus humilitatis, qui in regula B. Benedicti ponuntur, quorum primus est: corde & corpore semper humilitatem ostendere defixis in terram aspectibus. Secundus, ut pauca uerba, & rationabilia loquatur aliquis non clamosa uoce. Tertius, ut non sit facilis, aut promptus in risum. Quartus, taciturnitas usque ad interrogationem. Quintus, tenere quod habet communis monasterii regula. Sextus, credere, & pronuntiare se omnibus uiliorem. Septimus, ad omnia indignum, & inutilem se confiteri, & credere. Octauus, confessio peccatorum. Nonus, per obedientiam in duris & asperis patientiam amplecti. Decimus, ut cum obedientia se subdat maiori. Undecimus, ut uoluntatem propriam non delectetur implere. Duodecimus, ut Deum timeat, & memor sit omnium quae praecipit. Enumerantur enim hic quaedam, quae ad alias uirtutes pertinent, sicut obedientia, & patientia: enumerantur etiam aliqua, quae ad falsam opinionem pertinere uidentur, quae nulli uirtuti possunt competere, scilicet, quod aliquis pronuntiet se omnibus uiliorem.

Infr. q. 161. arti. 4. ad 4. Et Matth. 3.

Cap. 7.

Super Quaestiones centesimas. xagessime secundae Articulum sextum.

In articulo 6. quaest. 161. in responsione ad primum, quod ubi ex Martino in quaestione de humilitatis gradibus occurrit, arguente contra hanc responsionem dicendo, quod si beatus Thomas dixisset, quod potest quis credere per omnes uiliorem absque mendacio, facilliter consentirem: sed quia dixit, absque falsitate, non uideatur mihi verum. Et probatur, quia si sint decem uiri humiles aut quilibet est omnibus uilior, aut non. Si non ergo falsa est aestimatio, qua quilibet putat se ceteris uiliorem, si sic, ergo primus est uilior secundo. Et tunc uilior, ergo secundus non est uilior primo. Probat ut ista secunda consequentia: quia si secundus est uilior primo, & primus est uilior secundo; ergo primus est uilior seipso.

Ad hoc breuiter dicitur, quod optime dixit auctor, quod non solum absque mendacio, sed absque falsitate quilibet potest se alio uiliorem credere, & dicere. Et cum arguitur, aut quilibet est alio uilior, aut non: respondetur, quod quilibet est alio uilior referens se ad id quod suum est, & id quod Dei est in alio. Ita enim in huiusmodi materia sumitur ly se, & ly alio, cum dicitur, quod quilibet se alio uiliorem per humilitatem debet. Et cum contra arguitur, si primus est uilior secundo &c. concedi potest totum: quoniam non inconuenit, quod primus sit uilior seipso secundum diuersas rationes. Veruntamen ad rem dicendum est, quod quilibet ratione eius quod suum est, quilibet alio ratione eius quod est Dei, est inferior. Ita quod quilibet est quilibet inferior secundum suum, & superior secundum di-

uum. Et si hoc inferatur, ergo uilior seipso, secundum diuersa quae in materia sunt, & in materia humilitatis accipiuntur termini: ideo est simpliciter uiliorem, quod ad omnia indignum & inutilem se confiteatur. & credat. ergo inconuenienter ista ponuntur inter gradus humilitatis.

¶ 2 Præ. Humilitas ab interioribus ad exteriora procedit, sicut & cetera uirtutes. Inconuenienter ergo praemittuntur in praemissis gradibus illa, quae pertinent ad exteriores actus, his quae pertinent ad interiores.

¶ 3 Præ. Ansel. in lib. 8. de similitudinibus ponit septem humilitatis gradus, quorum primus est, contemptibilem se esse cognoscere. Secundus de hoc dolere. Tertius, hoc confiteri. Quartus, hoc persuadere, ut hoc uiliter deij. Quintus, ut patieretur sustineri hoc dici. Sextus, ut patienter contempnibiliter se tractari. Septimus, ut hoc amet, ergo uidentur praemissi gradus esse superflui.

¶ 4 Præ. Matth. 3. dicit glo. Perfecta humilitas tres habet gradus. Primus est, subdere se maiori, & non praferre se aequali, qui est sufficiens. Secundus est, subdere se aequali, nec praferre se minori: & hoc dicitur abundans. Tertius gradus est, subdere se minori, in quo est omnis uilitas. ergo praemissi gradus uidentur esse superflui.

¶ 5 Præ. Aug. dicit in lib. 8. de uirg. Mensura humilitatis cuiusque ex mensura ipsius magnitudinis data est, cui est periculis superbia quae amplius amplexibus insidiatur: sed mensura magnitudinis humana non potest sub certo numero graduum determinari, ergo uidentur quod non possunt determinari gradus humilitatis assignari.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictis patet, humilitas essentialiter in appetitu consistit, in quo aliquis refrenat impetus animi sui, ne inordinate

re, quam interiorum radicem extirpare debet. Ad hoc dicitur, quod auctor in regula dicit, quod primus facit actus exterior deus, quos aut sine interioribus bonis non debent a colubendo exterioribus actibus, & deinde extirpanda peccata, quod experientia quotidiana magistri Nouitiorum ab his quae per se in principio deinde ad perfectionem ordinem humani studii est in primo, quod per actus exteriores actus colubendos per actus ipsos, quod intendunt, & eligunt colubendos exteriorum, ut perfectus fiat in uirtute per actus latius primi omnino perueniens secundum

¶ Ad secundum ve-
ro dicitur, qd actus illi
interiores imperan-
tes prohibitiones exte-
riorum boni quidem
sunt, sed non oportet
q sint humili-
tatis, nisi dispositio-
nem aliarum virtutum
sive actus pprii isti,
qui ponuntur in gra-
dibus primis, ut patet
de prohibitione lin-
guar, & in epistola laci-
tae. Sed inter gra-
dus humilitatis com-
putantur, quia ad illa
disponunt, ascensum
que faciunt. Ad pri-
mum autem contra ex-
tirpationem radicis
postpositam dicit, qd si-
cut semina virtutum
insunt homini natu-
raliter, ita fomes pec-
cati inest homini ex
natura lapsa. Primi n-
sunt sensus hominis
ad malum. Ad fomi-
tem autem peccati spe-
ctat radix superbia,
appetitus propriae ex-
cellentiae, quem maxi-
mum in nobis experi-
mur, adeo vt etiam an-
te naturam lapsum,
Ergo dicitur sic: Eritis
sicut dii &c. Itaq; nul-
lus in primis natura-
liter est, qui no egeat
extirpatione radicis
huius tam secundae,
& profundae. Deinde
secundum id quod in
pluribus accidit, do-
ctrina moralis dari
debet. Constantem
q vt in pluribus extir-
patione radicis opus
est. Omnes n appetitum
alicuius excellentiae
trahuntur. Ad secun-
dum dicit, qd fallum est
in primis, qd non est
humilitas, nisi sit ex-
tirpata radix super-
biae. Ad extirpan-
dam enim radicem
superbiae multae per-
fectionis humilitate
opus est. Fallum est
deinde, quod in pri-
mo gradu oporteat
ad esse humilitate in-
ternam, nisi dispositio-
ne, que manifeste
sunt cum interna ra-
dice postmodum ex-
tirpanda. Fallum de-
mum est, qd in illis ver-
bis primi gradus si-
matur humilitas pro
interna virtute, sed
pro deiectione. Quod
patet ex hoc, quod in
primo gradu iubetur
ostentare humilitatis.
Certum est autem, qd
in primo gradu non
praecipitur quis mani-
festare virtutem, cum
ad humilitatem pra-
cipue spectat occul-
tate, non ostendere

teudat in magna, sed regulam
habet in cognitione, vt scilicet
aliquis non se existimet supra
id esse quod est: & vtriusque
principium, & radix est reue-
rentia, quam quis habet ad
Deum. Ex interiori autem di-
spositione humilitatis procedunt
quedam exteriora signa
in verbis, & factis, & gestibus,
quibus id quod interius latet,
manifestatur, sicut & in ceteris
virtutibus accidit. Nam ex
visu cognoscitur, & ab occur-
su faciei sensatus, vt dicitur Ec-
clesiast. 19. & ideo in praedictis
gradibus humilitatis ponitur
aliquid quod pertinet ad humi-
lilitatis radicem, scilicet duode-
cimus gradus, qui est vt homo
Deum timeat, & memor sit
omnium quae praecipit. Ponitur
etiam aliquid pertinens ad
appetitum, ne scilicet in pro-
prium excellentiam inordinate
tendat: quod quidem fit tripli-
citer. Vno modo, vt homo non
sequatur propriam volutatatem,
quod pertinet ad vndecimum
gradum. Alio modo, vt regulet
eam secundum superioris arbi-
trium: quod pertinet ad gradum
decimum. Tercio modo, vt ab
hoc non desistat propter dura
& aspera, quae occurrunt, & hoc
pertinet ad nonum. Ponuntur
etiam quaedam pertinentia ad exi-
stimationem hominis recognos-
centis suum defectum: & hoc
tripliciter. Vno quidem mo-
do per hoc, quod proprios de-
fectus recognoscit & confiteatur:
quod pertinet ad octauum
gradum. Secundo, vt ex confi-
deratione sui defectus aliquis in-
sufficientem se existimet ad ma-
iora: quod pertinet ad septimu-
m. Tercio, vt quantum ad hoc alios
sibi praeferat: quod pertinet ad
sextum. Ponuntur etiam que-
dam, quae pertinent ad exteriora
signa, quorum vnum est in fa-
ciis, vt scilicet homo non rece-
dat in suis operibus a via com-
muni: quod pertinet ad quin-
tum. Alia duo sunt in verbis, vt
scilicet homo no preteriat tem-
pus loquendi, quod pertinet ad
quartum: nec excedat modum
in loquendo, quod pertinet ad
secundum. Alia vero consistunt
in exterioribus gestibus, puta, in
reprimendo excellentiam oculorum,
quod pertinet ad primum:
& cohibendo exterius risum, &
alia incepte letitiae signa, quod
pertinet ad tertium.

AD PRIMVM ergo dicen-
dum, quod aliquis absq; falsitate

A potest se credere, & pronuncia-
re omnibus viliozem secundum
defectus occultos, quos in se re-
cognoscit, & dona Dei quae
in aliis latent. Vnde Aug. dicit
in libro de virginia. * Existi-
mate aliquos in occulto supe-
riores, quibus estis in manife-
sto meliores. Similiter etiam
absque falsitate potest aliquis
confiteri, & credere ad omnia
se inutilem esse & indignum
per proprias vires, vt sufficien-
tiam suam totam in Deum re-
ferat, secundum illud 2. ad
Corinth. 3. Non quod sufficien-
tes simus aliquid cogitare a no-
bis quasi ex nobis, sed sufficien-
tia nostra ex Deo est. Non est
autem inconueniens, quod ea
quae ad alias virtutes pertinent,
humilitati ascribantur: quia si-
cut vnum virtum oritur ex alio,
ita naturali ordine actus vnius
virtutis procedit ex actu alte-
rius.

AD SECUNDVM dicen-
dum, quod homo ad humi-
lilitatem peruenit per duo. Primo
quidem & principaliter per gratiae donum: &
quantum ad hoc interiora praecedunt exteriora
praecedunt exteriora. Aliud autem est humanum
studium, per quod homo prius exteriora cohibet,
postmodum pertingit ad extirpandum interio-
rem radicem: & secundum hunc ordinem assi-
gnantur hic humilitatis gradus.

AD TERTIVM dicendum, quod omnes gra-
dus, quos Anselmus ponit, reducuntur ad opi-
nionem, & manifestationem, & voluntatem pro-
priae obiectionis. Nam primus gradus pertinet
ad cognitionem proprii defectus: sed quia vitu-
perabile esset, si quis proprium defectum amaret,
hoc per secundum gradum excluditur. Sed ad ma-
nifestationem sui defectus pertinent tertius, &
quartus gradus, vt scilicet aliquis non solum sim-
pliciter suum defectum enuntiet, sed etiam per-
suadeat. Alii autem tres gradus pertinent ad appe-
titum, qui excellentiam exteriorem non querit:
sed exteriorem abiectionem vel aequanimiter pati-
tur siue in verbis, siue in factis: quia sicut Greg. *
dicit in registro. Non grande est his nos esse hu-
miles, a quibus honoramur, quia & hoc saecula-
res quilibet faciunt: sed illis maxime humiles esse
debemus, a quibus aliquid patimur: & hoc perti-
net ad quintum, & sextum gradum. Vel etiam de-
sideranter exteriorem abiectionem amplectitur,
quod pertinet ad septimum gradum: & sic omnes
illi gradus continentur sub sexto, & septimo supe-
rius enumeratis.

AD QUARTVM dicendum, quod illi tres gradus
accipiuntur non ex parte ipsius rei, id est, secundum
naturam humilitatis, sed per comparationem ad
gradus hominum, qui sunt vel maiores, vel mino-
res, vel aequales.

AD QVINTVM dicendum, quod etiam illa ratio
procedit de gradibus humilitatis non secundum
ipsam naturam rei, secundum quam assignantur
praemissi gradus, sed secundum diuersas hominum
conditiones.

virutes. Hoc enim
magis ad sanctitatem
quandam induceret,
quam ad humilitate.
Sed intentio primi
gradus est, vt homo
ex corde, non sicte,
ostendat secundum
corpus, & specialiter
secundum deiectione
oculorum in terram,
humilitatem, honeste,
deiectionem, ut in-
choando ab exteriori
deiectione volunta-
ria, ad internam vir-
tutem, quae intus ani-
mi motus deiecit, quae
humilitas vocatur,
ascendat. Quocirca li-
cet in hac exteriori
deiectione volunta-
ria interueniat inter-
rior electio bona di-
sponens ad humilitate-
tem, non tamen fit hu-
iustodi exterior de-
iectione ad ostenden-
dum illam internam
humilitatem, sed ad
acquirendam illam.
¶ Super

Cap. 52. pa-
rum 2. med.
rom. 6.

Li. 2. cap. 24.
circa med.

In arg. r.

